

**Na pragu novih
demografskih sprememb**

Alternativne oblike bivanja za starejše

**Problematika starejših
na koprskem podeželju**

**Staranje prebivalstva
in izzivi dolgotrajne oskrbe**

Demografski in geografski prehod

Staranje prebivalstva je demografski proces, ki mu evropski mediji in politiki v zadnjem času posvečajo zelo veliko pozornost. Opozarjajo nas, da zaradi upokojevanja številčnih generacij prebivalcev rojenih v baby boomu po 2. svetovni vojni, primanjkljaja delovno aktivnega prebivalstva, zadolženosti držav in visoke ravni socialnih pravic ne bo mogoče več zagotavljati takšnega standarda upokojencev, kot so ga bili vajeni do sedaj.

Iz geografskega vidika se temu procesu "dogajajo" krivice. Izpostavljajo se namreč samo njegove finančne posledice. In čeprav so novice in opozorila namenjena ozaveščanju, se ravno zaradi poudarjanja izključno finančne plati izkoriščajo za zastraševanje vseh, ki smo še aktivni. Ko je že govor o financah: dodatnega pokojninskega varčevanja v t. i. tretjem stebru si veliko ljudi sploh ne bo moglo privoščiti.

Kje pa je tukaj geografski pogled na demografski izziv? Največkrat ga ni! Kako na primer prepričati prebivalca večjega mesta v Sloveniji, da je staranje prebivalstva tako velik problem, če pa ni mest v vrtcih? Staranje prebivalstva se razlikuje med posameznimi območji. "Ostarevajo" predvsem mesta in podeželje v perifernih območjih, medtem ko za obsežna suburbana območja v Sloveniji še ni mogoče govoriti, da je staranje prebivalstva izjemno pereč problem. Ko pa obnemorejo, starejši ljudje potrebujejo dolgotrajno nego. Možnosti pomoči, ki jih imajo oni in njihovi svojci pri tem fizično in psihično napornem delu, se prav tako razlikujejo med mestnimi in podeželskimi območji.

Kako (si) pomagati? Avtorji v tokratnem Geografskem obzorniku predstavljajo svoje izkušnje na tem področju. V štirih člankih si lahko preberete o pristopih, ki omogočajo kakovostno življenje starejših. Avtorji opisujejo posebne bivalne skupnosti za starejše in možnosti za pomoč na domu. Pri tem pa ne gre samo za fizično pomoč, ampak je pogosto potreben le pristen človeški odnos, topel stisk roke ali prisrčen nasmeh. Medgeneracijsko sodelovanje bi moralo kljub zasedenosti mlajših postati stalnica.

Z demografskim prehodom se dogaja tudi geografski prehod, to je prehod med dvema razvojnima oblikama pokrajine (Klemenčič M, 1997). Zaradi prilagoditev grajenega okolja starejšemu prebivalstvu, novih elementov v prostoru (domovi za starejše, nove storitvene dejavnosti), opuščanja kmetovanja, depopulacije in fizičnega propadanja naselij ter drugih procesov se bo v pokrajini ustvarilo novo razvojno ravnovesje.

To so seveda samo scenariji, ki so nastali na podlagi trenutnih teženj v demografskem, gospodarskem in prostorskem razvoju. Zaradi nepredvidljivih (slučajnih) dogodkov pa lahko pride do sprememb v trenutnem razvoju.

Naše vodilo bi moralo biti: tudi mi bomo nekoč stari. Na jesen življenja se pripravljamo že sedaj! Najbolje tako, da starejšim omogočimo čim bolj kakovostno življenje.

Simon Kušar, urednik

Klemenčič, M. M. 1997: Geografski prehod. Dela 12.

GEOGRAFSKI OBZORNIK

strokovna revija za popularizacijo geografije

Izdajatelj: **Zveza geografov Slovenije,**

Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

Za izdajatelja: **dr. Stanko Pelc**

ISSN: **0016-7274**

Odgovorni urednik: **dr. Simon Kušar**

Uredniški odbor: **Maja Besednjak,**

dr. Dejan Cigale, Primož Gašperič, Mojca Ilc

Klun, dr. Drago Kladnik, Miha Koderman,

dr. Irena Mrak, mag. Miha Pavšek,

dr. Irma Potočnik Slavič, dr. Mimi Urbanc,

ddr. Ana Vovk Korže, dr. Igor Žiberna

Upravnik revije: **Primož Gašperič**

Lektoriranje: **Tea Erjavec**

Elektronski naslov uredništva:

geografski.obzornik@gmail.com

Medmrežje: **<http://zgs.zrc-sazu.si/Publikacije/>**

Geografskiobzornik/tabid/302/Default.aspx

Tisk: **Tiskarna Oman**

Finančna podpora: **Ministrstvo za šolstvo in šport**

Cena: **2,7 €**

Transakcijski račun: **02010-0014166331**

Nova Ljubljanska banka, d.d., Ljubljana,

Trg republike 2, 1000 Ljubljana

Izhaja 4-krat letno kot enojna ali dvojna številka.

Geografski obzornik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugod.

Uredništvo si pridružuje pravico do (ne)objave, krajšanja, delnega objavljanja prispevkov v skladu z uredniško politiko in prostorskimi možnostmi.

Prispevke pošljite natisnjene in po elektronskem mediju na naslov in elektronsko pošto uredništva.

Poslanih prispevkov ne vračamo. Revija je vključena v

SCOPUS.

GEOGRAPHIC HORIZON

professional magazine for popularization of geography

Publisher: **Association of Slovenian Geographers,**

Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia

For the publisher: **Stanko Pelc**

ISSN: **0016-7274**

Editor: **Simon Kušar**

Editorial board: **Maja Besednjak, Dejan Cigale,**

Primož Gašperič, Mojca Ilc Klun, Drago Kladnik,

Miha Koderman, Irena Mrak, Miha Pavšek,

Irma Potočnik Slavič, Mimi Urbanc,

Ana Vovk Korže, Igor Žiberna

Administrator: **Primož Gašperič**

Lector: **Tea Erjavec**

E-mail: **geografski.obzornik@gmail.com**

www: **<http://zgs.zrc-sazu.si/Publikacije/>**

Geografskiobzornik/tabid/302/Default.aspx

Print: **Oman**

Financial support: **Ministry of Education and Sport**

Price: **2,7 €**

Bank account: **02010-0014166331**

Nova Ljubljanska banka, d.d., Ljubljana,

Trg republike 2, 1000 Ljubljana, Slovenia

The magazine is indexed in SCOPUS.

Fotografija na naslovnici:
JESEN V NARAVI - JESEN ŽIVLJENJA.

Avtor:
BOJAN ERHARTIČ

Barbara Černič, Peter Kumer

Na pragu novih demografskih sprememb — 4

Boštjan Kerbler

Alternativne oblike bivanja za starejše — 13

Keli Jerman

**Problematika starejših
na koprskem podeželju** — 20

Ana Vovk Korže, Nina Globovnik,
Jerneja Križan, Mojca Kokot Kranjc

**Staranje prebivalstva in izzivi
dolgotrajne oskrbe - Nove priložnosti
zaposlovanja in dodatnega izobraževanja** — 26

Boštjan Kerbler, Naja Marot

**"DEMOCHANGE" - Demografske spremembe v Alpah:
prilagoditvene strategije za prostorsko načrtovanje
in regionalni razvoj** — 32

Tatjana Vokić Vojkovič

Starosti prijazna Ljubljana — 33

Miha Koderman

**Znanstveni simpozij Četrți Melikovi dnevi:
Geografski vidiki upravljanja z morjem in zaledjem** — 34

Na pragu novih demografskih sprememb

IZVLEČEK

Z demografskimi spremembami se oblikuje nova družba, z njo pa nove okoliščine, ki terjajo spremembe na področju pokojninskega in zdravstvenega sistema. V Sloveniji so zaradi slabših pogojev zagotavljanja osnovnih človekovih potreb starejši ogroženi zlasti na podeželju. Zato bo potrebno razviti nove oblike solidarnosti med generacijami z medsebojno podporo in prenosom znanja ter izkušenj.

Ključne besede: staranje prebivalstva, upadanje števila rojstev, demografski prehod, socialna vključenost, medgeneracijsko sodelovanje.

ABSTRACT

On the Threshold of New Demographic Changes
Demographic changes shape a new society, creating new circumstances, for example those that require changes in the area of the pension and health care system. Due to the unfavourable conditions for the fulfilment of the fundamental human needs, the elderly in Slovenia are endangered, especially in the countryside. Therefore, new forms of solidarity among generations with mutual support and the transfer of knowledge and experiences will have to develop.

Key words: population ageing, declining birth rates, demographic transition, social inclusion, intergenerational cooperation.

Avtorja besedila in fotografij:

BARBARA ČERNIČ, absolventka geog., Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
E-pošta: barbara.cernic@gmail.com

PETER KUMER, absolvent geog., Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
E-pošta: peter.kumer@gmail.com

COBISS I.04 strokovni članek

Po ocenah strokovnjakov za demografijo Združenih narodov naj bi človeštvo v letu 2011 doseglo mejnik, ko bo na Zemlji že sedem milijard ljudi. Napovedujejo tudi, da se bo v prihodnjih desetletjih prebivalstvo še povečevalo (človeštvo naj bi doseglo devet milijard do leta 2045) in to predvsem na račun novih rojstev v državah tretjega sveta. Toda kljub temu, da število svetovnega prebivalstva narašča za približno 80 milijonov na leto, se v najbolj razvitih državah sveta v povprečju rodi celo manj kot 2,1 otroka na žensko, kar je pod pragom vzdrževanja stalnega prebivalstva. Te države imajo nizko stopnjo rodnosti ter smrtnosti. Takšno stanje ima dva pomembna učinka na gospodarstvo. Prvi je, da *baby boom* generacija povojnega razmaha rojstev zagotavlja veliko število delovne sile in razmehoma majhno število mladih in starih vzdrževancev, drugi učinek pa predstavlja začetek upokojevanja te številčne generacije.

"Starost je most med tem, kar je človek naredil, in tem, kar bo zapustil v nadaljevanje drugim; je most med prejšnjim in prihodnjim pokolenjem ljudi v razvoju človeštva" (Ramovš, 2007).

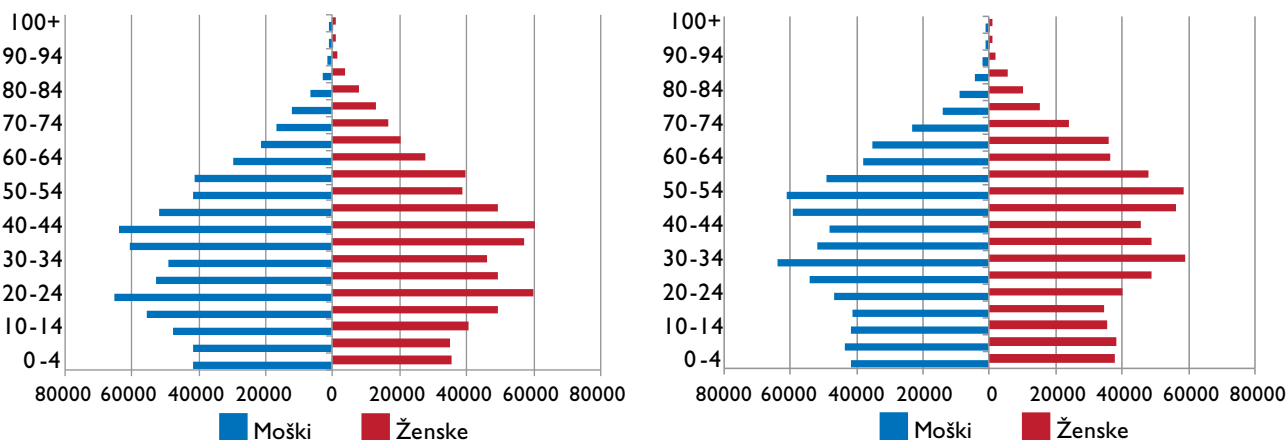
Posledic prehoda se že danes zavedajo mnogi politiki razvitega sveta, ki opozarjajo, da v prihodnosti v njihovih državah morda ne bo dovolj ljudi, ki bodo z delom plačevali za sicer zaslužene pokojnine "baby boomerjev". Odzivi na ta problem so denimo ameriške razprave o socialni varnosti, stavke v Franciji in tudi v Sloveniji, kjer prebivalstvo nasprotuje vse višji starosti za upokojevanje (11).

Tudi v nerazvitih državah postaja staranje prebivalstva velik problem. Ta problem je še toliko bolj pereč, ker je denar iz pokojninske blagajne namenjen le maloštevilni eliti. Tako so tam "starce doslej oskrbovali otroci in vnuki. Z razkrojem družinskih struktur ta socialna mreža razpada", pojasnjuje Hans Fleisch, sekretar Nemškega sklada za svetovno prebivalstvo v Hannovru. Otroci se selijo v mesta, stari ostajajo na podeželju. Ker statistično prideta na enega osemdesetletnika približno dve ženski enake starosti, starejše ženske na ta način obubožajo. "Dokler ne bo sistemov za oskrbo starejših, se bodo morale na majhnih kmetijskih površinah preživljati same do konca svojega življenja", napoveduje Fleisch (14).

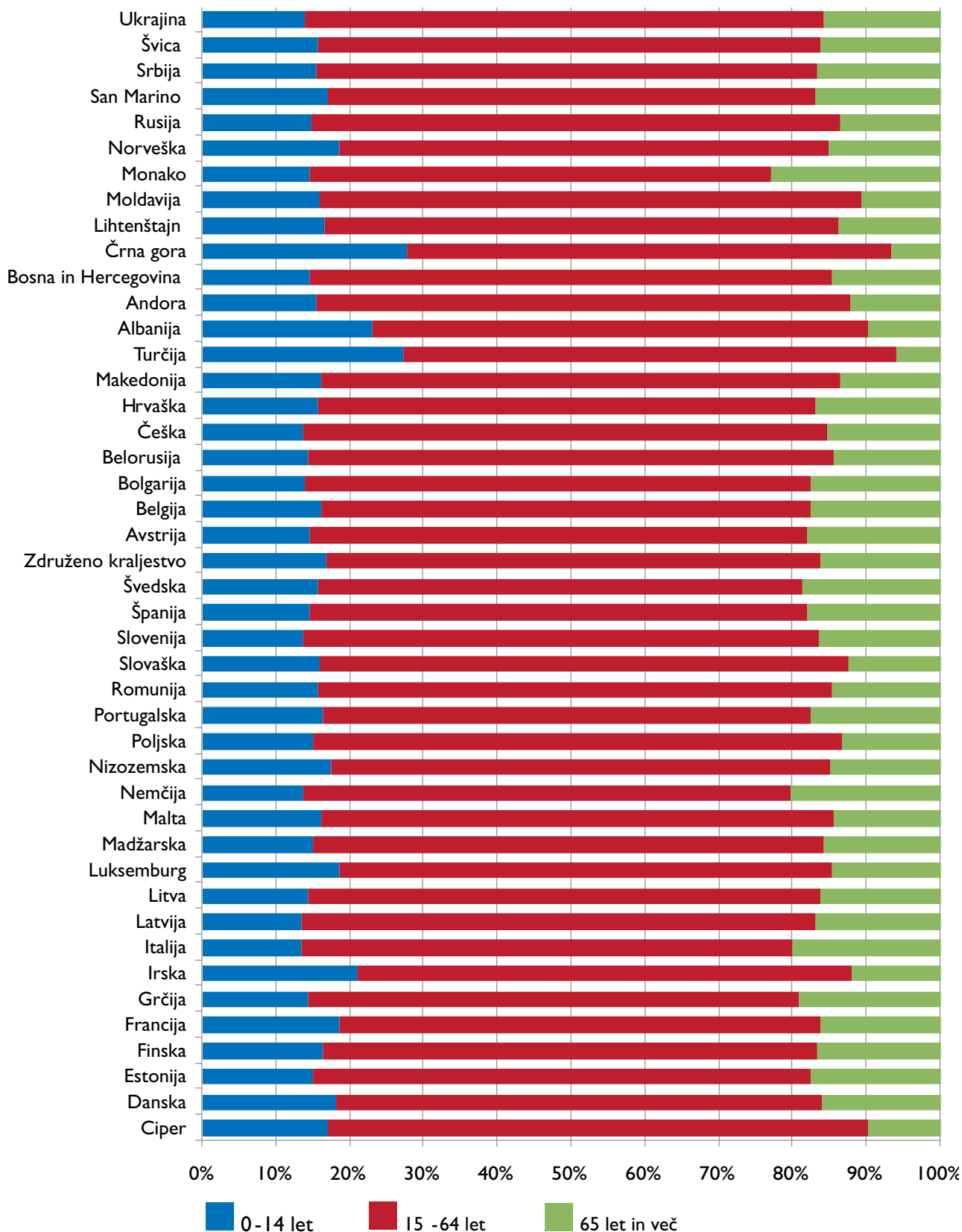
Ena prvih držav, kjer je prišlo do upadanja rojstev, je bila Francija. V njej se je rodnost že ob koncu 19. stoletja zmanjšala na tri otroke na žensko. Danes je pojav nizke rodnosti prisoten v večini evropskih držav. Leta 2006 je število otrok na žensko v Evropski uniji znašalo v povprečju 1,4, v starih članicah Evropske unije pa le 1,43. Zanimivo pa je, da je danes prav Francija, zaradi velikega števila priseljencev, ena redkih držav z visoko stopnjo rodnosti v Evropski uniji (1,98 ‰). Pri vrhu ji s stopnjo 1,90 ‰ sledita Norveška in Irska (9).

V industrijsko razvitih državah je trajalo več generacij, da je rodnost padla na raven ohranjanja prebivalstva ali pod njo, medtem ko drugod po svetu poteka enak prehod bistveno hitreje. Število rojstev se zmanjšuje tudi v gosto naseljenih državah. To je posledica programov načrtovanja družine in širjenja uporabe kontracepcije. Ta pojav je med drugim izrazit pri nekaterih gospodarsko razvitih državah v Aziji in Latinski Ameriki. Kitajska, kjer živi petina vseh ljudi na svetu, je zadnjih 20 let pod ravno ohranjanja prebivalstva. To je predvsem posledica politike enega otroka, ki so jo uvedli leta 1979, in je vplivala na to, da danes Kitajka v povprečju rodi le 1,5 otroka. V Indiji, ki naj bi do leta 2030 po številu prebivalcev prehitela Kitajsko, v želji po dosegu rodnosti, ki zagotavlja zgolj ohranjanje prebivalstva, kot prevladujoč način uravnavanja rojstev izvajajo postopek sterilizacije (11). Staranje prebivalstva ni prisotno le v afriških državah južno od Sahare, kjer stopnja rodnosti upada počasneje, hkrati pa velik del prebivalstva umre že zgodaj, pogosto zaradi okužbe z virusom HIV. Leta 2050 bo zato tam le slabih devet odstotkov vseh prebivalcev starih 60 let ali več (14).

Zaradi vse boljše zdravstvene oskrbe, izboljšane osebne higiene, bolj zdravega načina življenja in višje kakovosti življenja nasploh narašča pričakovana življenjska doba prebivalstva. Ta na primer na Japonskem znaša že 81,5 leta. Pričakovana življenjska doba ob rojstvu se najhitreje povečuje v gospodarsko razvitih državah, kjer delež prebivalstva starejšega od 65 let dosega že 15 in več odstotkov. Dejstvo je, da so starejši edina starostna skupina v Evropi, katere število narašča, po eksploziji prebivalstva pa se njihov

Slika 1: Prebivalstveni piramidi za Kitajsko (leta 2010 in projekcija za leto 2020) kažeta na starajočo se kitajsko družbo. "Zdrava" oblika piramide (z manjšo umrljivostjo in zmernim številom rojstev) se spreminja v "nezdravo" obliko žare, kjer starajoče se prebivalstvo presega število rojstev (število prebivalcev je ponazorjeno v tisočih; 2, 4).

Slika 2: Deleži posameznih starostnih skupin po evropskih državah (23).

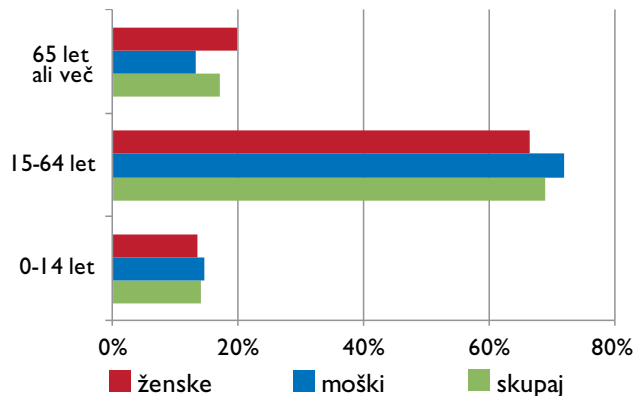
delež povečuje tudi v državah v razvoju. Strokovnjaki ocenjujejo, da je v svetu 675 milijonov ljudi starejših od 60 let, kar obsega 10 odstotkov celotne svetovne populacije (19). Leta 2050 naj bi tako prvič v zemeljski zgodovini na svetu živelo več starih kot mladih ljudi. Staranje prebivalstva bo spremenilo podobo naše skupnosti, navade, delo, delovno silo in način razmišljanja (8, 14).

Staranje prebivalstva v Evropski uniji je posledica dveh trendov: naraščanja števila ljudi starejših od 65 let in upadanja števila otrok, ki so mlajši od 14 let. Demografski trendi v Evropski uniji se bolj razlikujejo regionalno (razlike med statističnimi regijami in med podeželskimi in mestnimi območji) kot nacionalno. Delež ljudi, ki sodijo v starostno skupino nad 65 let, je do leta 2006 najhitreje naraščal zlasti v mestih. Bojazni, da bi se območje Evropske unije izpraznilo, seveda ni, saj se ob splošnem trendu naraščanja števila prebivalcev v svetu v Evropsko unijo ves čas priseljuje večje število prebivalcev z drugih območij. Po podatkih Eurostata se število prebivalcev v Evropski uniji kljub naraščanju deleža prebivalcev starih nad 65 let povečuje (5).

Slovenija ne zaostaja za svetovnimi trendi staranja prebivalstva

Slovenija je po svojih demografskih značilnostih precej podobna ostalim razvitim državam, za katere je značilno, da odstotek prebivalstva v starostni skupini nad 65 let presega 7 % celotne populacije. Slovenija je to mejo že krepko preseгла in se močno približala deležu 20 % starih nad 65 let, ki ga Malačič (2006) postavlja kot mejo, pri kateri bi že lahko govorili o zelo starem ali pretirano starem prebivalstvu (13).

Tudi pri nas se je prebivalstvo začelo starati v času demografskega prehoda, ki se je začel ob koncu 18. stoletja (8). Od tradicionalnega tipa obnavljanja prebivalstva, za katerega je značilna visoka raven smrtnosti in rodnosti, smo v začetku industrijske revolucije prešli na t. i. moderni tip obnavljanja prebivalstva, znotraj katerega je najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na staranje družbe, zniževanje rodnosti (8). Le-ta se v Sloveniji z različnimi nihanji in različnimi hitrostmi upadanja znižuje že vsaj 100 let (10), od leta 1980 pa ne zagotavlja več enostavnega obnavljanja prebivalstva, saj je stopnja rodnosti manjša od 1 ‰

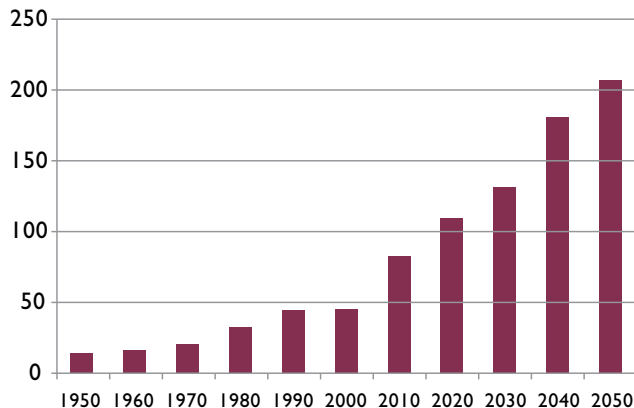
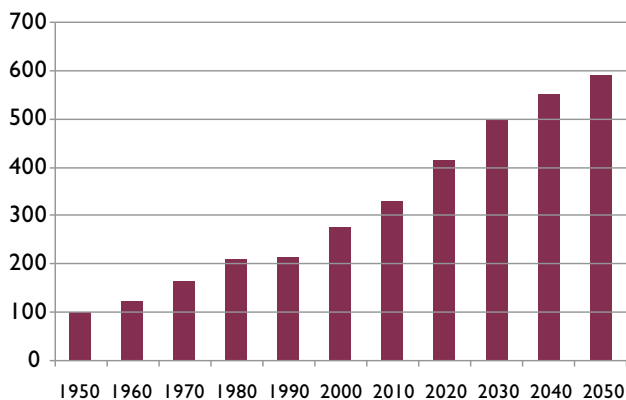

Slika 3: Delež prebivalstva Slovenije po starostnih skupinah za leto 2010 (21).

(2, 8). Stopnja totalne rodnosti (število otrok, ki jih je v svoji rodni dobi rodila ženska starejša od 49 let) se v Sloveniji od leta 2003 sicer rahlo povečuje in je do leta 2008 iz 1,2 zrasla na 1,32, kar je posledica rojevanja otrok *baby boom* generacije (10). Hkrati se viša tudi pričakovana življenjska doba, ki se je od leta 1950, ko je znašala za moške 63 in za ženske 68 let, do danes podaljšala za 13 let. Dečku, ki se je rodil leta 2010, statistično povprečje napoveduje 75 let življenja, deklice bodo v povprečju živele nekaj več kot 82 let (27).

Na starostno strukturo prebivalstva Slovenije pomembno vplivajo tudi migracije. Slovenija je bila v prvi polovici prejšnjega stoletja pretežno emigracijska regija in šele od konca petdesetih let dalje je bil selitveni prirast pozitiven. Najvišji je bil v 70-tih in v začetku 80-tih let, ko se je na območje države priseljevalo zlasti prebivalstvo z drugih območij takratne Jugoslavije. V obdobju osamosvojitve je selitveni prirast začasno upadel, nato je rasel in se leta 2009 dvignil na raven okoli 11.500 priseljenih na leto (7, 21). Pozitiven selitveni saldo vpliva na starostno strukturo slovenskega prebivalstva predvsem s tem, da je povprečna starost priseljenih nižja od povprečne starosti prebivalstva države, hkrati pa je višja tudi rodnost priseljskega prebivalstva. Vendar pa samega procesa staranja tudi vpliv pozitivnih migracij ne bo bistveno zaustavil (10).

Trenutni trendi spreminjanja starostne sestave prebivalstva bodo vplivali na sestavo v prihodnosti. Tako se bo po pričakovanjih do leta 2060 močneje povečevalo število prebivalcev v starostni skupini nad 65 let, število mladih pa se bo manjšalo. Delež oseb starih od 0-14 let in 15-59 se bosta v drugi polovici stoletja po pričakovanju demografskih projekcij Eurostat zmanj-

Slika 4: Trend naraščanja števila predstavnikov starostne skupine nad 65 (levo) in nad 80 let (desno) v Sloveniji - srednja projekcija (25).

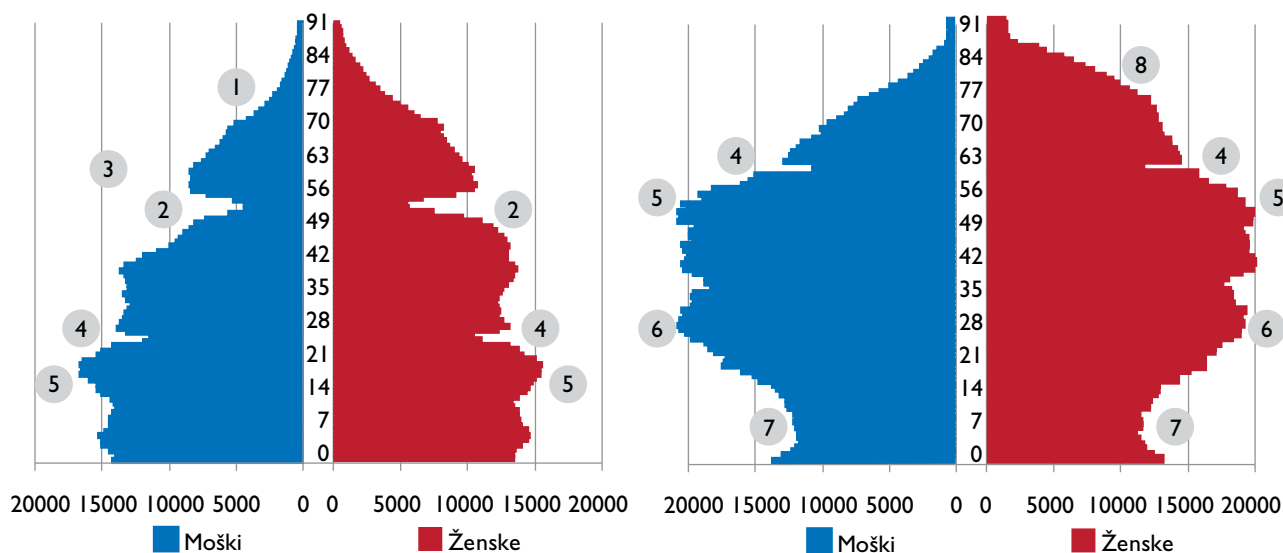
šala za 1,1 % oz. 16,7 %, delež oseb nad 60 in več kot 80 let pa se bo povečal za 17,8 % oziroma za 10,6 %. Predvsem izrazit bo porast deleža oseb starih nad 80 let, torej dela populacije, ki bo pretežno nezmožna samostojnosti in odvisna od zdravstvene pomoči in dolgoročne oskrbe drugih (10).

Staranje prebivalstva in daljša življenjska doba sta posledici družbenogospodarske razvitosti, vendar ustvarjata nove izzive, s katerimi se bo morala soočiti družba. Ti se kažejo na področju pokojninskega sistema, zaradi staranja veliko obremenitev za državo predstavljajo naraščajoči odhodki za zdravstvo, problem pa so tudi povečana prisotnost pojava depresije, osamljenosti in generacijski razko-

rak glede na vitalnejše mlajše generacije. Da bi zmogli te pomembne demografske spremembe primerno obvladovati, bomo morali ustrezno prispevati vsi "udeleženci" današnjega časa in jutrišnjega dne ter razviti nove oblike solidarnosti in sodelovanja med generacijami (9).

Staranje prebivalstva na podeželju

Posebni demografski trendi, povezani s staranjem prebivalstva, se v zadnjih letih dogajajo tudi na podeželju. Chapmanova in Peaceova (2008) v svoji študiji primerjata podeželska kraja Oyen (Kanada) in

Slika 5: Primerjava prebivalstvenih piramid Slovenije za leti 1971 in 2008.

Legenda: 1 neposredni vpliv prve svetovne vojne; 2 upad rojstev med prvo svetovno vojno; 3 neposredni vpliv druge svetovne vojne; 4 upad rojstev med drugo svetovno vojno; 5 povojne baby boom generacije; 6 visoka rodnost v sedemdesetih letih; 7 zniževanje rodnosti; 8 presežek žensk nad moškimi (22).

Northamptonshire (Združeno kraljestvo). Raziskava je pokazala, da obstaja trend selitve mladega prebivalstva v mestna območja, kjer iščejo delo, medtem ko starejši ostajajo doma na podeželju. Po drugi strani pa se na podeželje starejše prebivalstvo tudi priseljuje, da bi se tam postaralo (4). Na teh območjih je zato staranje prebivalstva s ponovno preusmeritvijo mladega prebivalstva v mesta, ki je znano kot pojav *back to the city movement*, prisotno veliko bolj kot drugje.

Trend staranja prebivalstva na podeželju, ki je izrazit tudi v Sloveniji, se bo nadaljeval, kar bo pomembno vplivalo na razvoj podeželja. To bo vse bolj odvisno od dejavnosti starejših ljudi. Starejši so na podeželju tako v gospodarsko razvitih kot manj razvitih državah poseben vir znanja in izkušenj. Mnogi na primer poznajo tradicionalne prakse v kmetijstvu, pristope v zdravstvu, znajo se tudi spopasti z različnimi strategijami proizvodnje hrane. Njihova integracijska vloga je velikega pomena še posebno takrat, ko varujejo svoje vnuke in s tem pomembno prispevajo k njihovi socializaciji, medtem ko so njihovi starši na delu v mestu (19).

Vendar pa so pogoji za življenje v že tako težavnem tretjem življenjskem obdobju za starejše prebivalstvo na podeželju v primerjavi z zagotavljanjem osnovnih človekovih potreb v mestu neugodni. Na podeželju je namreč v primerjavi z mesti manj sto-

Preglednica 1: Delež starega prebivalstva na podeželju in v urbanih območjih po podatkih Demografskega letopisa Združenih narodov (1996) na primeru nekaterih azijskih držav, kjer je staranje na podeželju še posebej očitno (20).

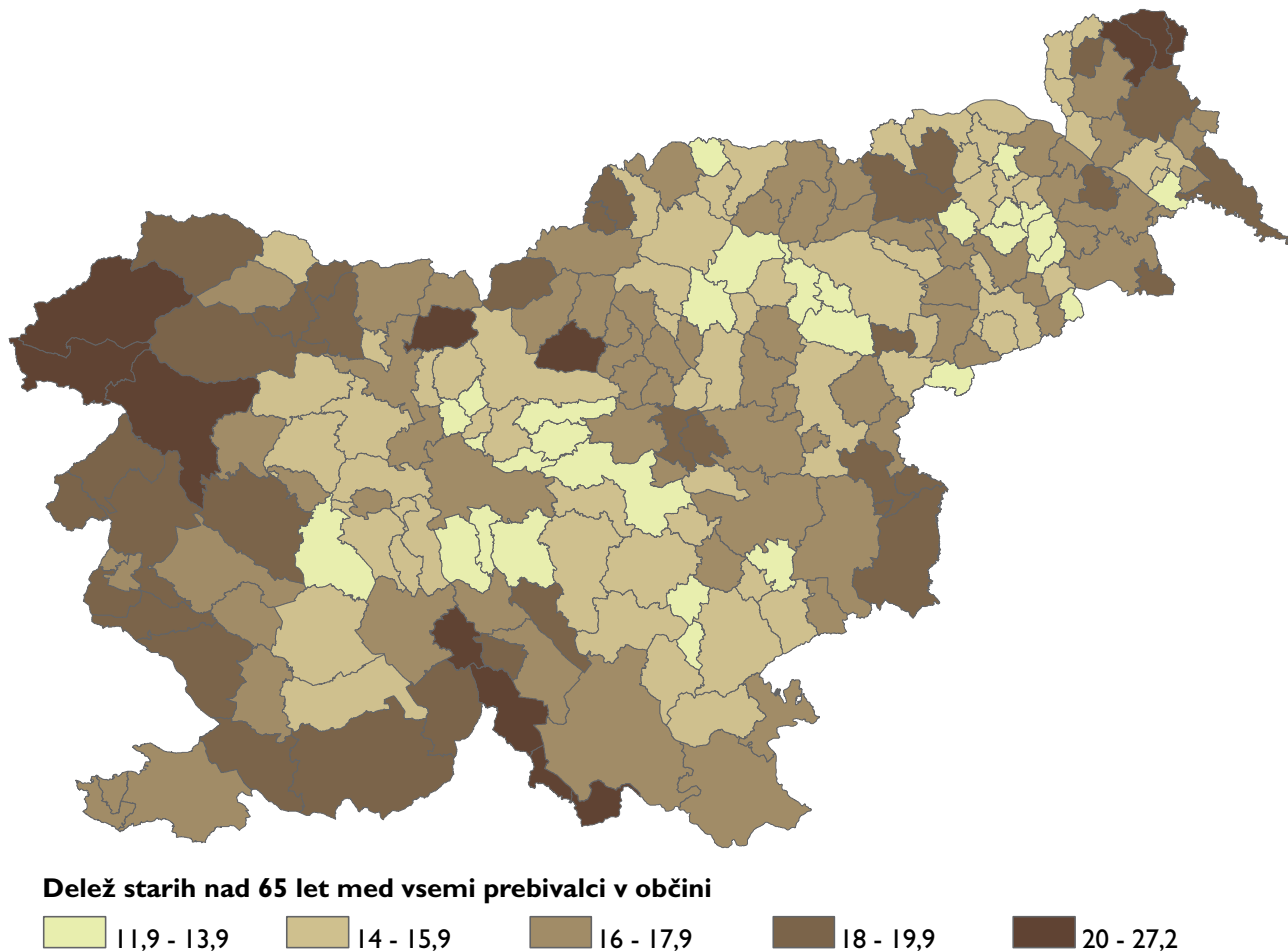
	mestno prebivalstvo: delež starejših od 60 let	podeželsko prebivalstvo: delež starejših od 60 let
Japonska	19,5	25,4
Južna Koreja	6,9	17,9
Brunej	3,5	5,3
Kitajska	8,1	8,7
Indonezija	5,6	7,4
Malezija	5,3	6,7
Filipini	5,0	5,5
Tajska	6,3	7,7
Kambodža	5,0	5,4
Vietnam	7,4	7,7

ritev ali pa so manj pogoste. Nezadostno je razvit javni promet, primanjkuje ustreznih stanovanj prilagojenih starejši generaciji, nižji je povprečni dohodek. Primanjkuje tudi ustanov, ki jih koristijo predvsem starejši ljudje (dejavnosti društev upokojencev, župnijske Karitas in Centra za socialno delo) (2, 4). Vsi ti dejavniki pa vodijo v osamljenost in izolacijo starejših na podeželju.

Ali je podeželje primeren prostor za staranje, smo ugotavljali tudi v okviru projektne skupine Medgeneracijsko sožitje pri vajah pri predmetu Geografija podeželja na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani.

Med 26. decembrom 2010 in 5. januarjem 2011 smo člani skupine izvedli 22 anket med starejšim prebivalstvom (starimi nad 65 let) na slovenskem podeželju. Med drugim smo anketirance spraševali tudi o tem, ali so zadovoljni z življenjem v svojem kraju, pri čemer so kar v 73 % odgovorili pritrdilno. Toda obenem so pri vprašanju, kaj jim v starosti, ki jo preživljajo na podeželju, predstavlja največjo oviro, večinoma izpostavili oddaljenost od pomoči in zdravstvene oskrbe, oddaljenost od drugih ustanov (banka in trgovina) ter pomanjkanje javnih prevoznih sredstev. Vzorec anketiranja seveda ni bil reprezentativen, toda njegova analiza je jasno pokazala, da se starejši podeželani poleg lepe narave, čistejšega zraka in sproščenega življenja zelo zavedajo tudi omejitvev v svojem kraju, saj so ti večinoma locirani na obrobni območjih. Ker imajo ljudje na podeželju praviloma nižji dohodek kot ljudje v mestnih območjih, potrebe starejših pa so na obeh območjih iste, se starejši na slovenskem podeželju soočajo tudi s finančnimi težavami. Tako kljub temu da je 36 % vprašanih menilo, da pomoč pri vsakdanjih opravilih potrebujejo, te pomoči kar 50 % anketirancev ne bi bilo sposobno plačati. Pomoči potrebni so izpostavili predvsem potrebo po občasnih pomoči pri nakupih, prinašanju hrane, čiščenju ter urejanju vrta, nekaj pa tudi pri osebni in zdravstveni negi. Kar 50 % vprašanih bi sprejelo pomoč prostovoljcev.

Starejšim največjo oviro predstavlja slabo zdravstveno stanje, težave pri hoji, pomanjkanje moči za fizično delo in nizka pokojnina. Na vprašanje, ali je življenje v starosti lepše ali slabše kot v mladosti, je kar 55 % vprašanih odgovorilo, da slabše, toda 27 % jih meni, da je lepše. 18 % jih meni, da spremembe pravzaprav ni (3).

Slika 6: Prebivalci stari 65 in več let (leta 2008) v Sloveniji po občinah (21).

Medgeneracijska solidarnost – ne samo dobra človeška lastnost ...

"Družba za vse starosti" je bilo geslo mednarodnega leta starejših ljudi, s katerim je Organizacija Združenih narodov leta 1999 želela pritegniti pozornost vsaj odgovornih v posameznih državah na obseg in posledice "revolucije življenjske dobe" (9).

V tradicionalni in v današnji individualizirani družbi je za posameznikov osebni razvoj ključna pripadnost neki skupini, znotraj katere je človek povezan z drugimi, in preko katere se povezuje v širšo skupnost. Med takimi skupinami je od začetka do konca našega življenja najpomembnejša družina, ki prispeva najvišji delež človeške sreče in oskrbe osnovnih potreb. Poleg te imata velik pomen še ljudje ožjega delovnega okolja in prijateljskega kroga (17).

Pomembnosti medgeneracijske solidarnosti za uspešno delovanje sodobne družbe se že nekaj let dobro zavedajo številne razvite države z vse višjim deležem starega prebivalstva. Evropska unija v svojih strategijah in programih poudarja cilje trajnostne rasti, socialne pravičnosti ter izboljšane zdravja in blagostanja državljanov (9). Da bi to dosegli, je nujno boljše vključevanje mladih generacij, globalen pristop k "aktivnemu življenjskemu ciklu" in novo mesto starejših v družbi (26).

Potrebe po ukrepanju se zaveda tudi vlada Republike Slovenije, ki je v zadnjih letih sprejela več dokumentov, ki določajo okvire razvoja na tem področju. Med ključnimi je leta 2006 sprejeta strategija varstva starejših do leta 2010 z naslovom *Solidarnost, sožitje in kakovost starega prebivalstva*. V njej se država odziva na posledice, ki jih prinaša staranje prebivalstva. Za sprejemanje in uresničevanje ciljev strategije je oblikovala Svet za solidarno sožitje generacij in kakovost

stno staranje prebivalstva v Sloveniji. V njem sodelujejo predstavniki izvajalcev storitev in programov za starejše, predstavniki znanstveno-raziskovalnega področja, predstavniki nevladnih organizacij in predstavniki vseh vladnih resorjev (9).

Vendar pa dejstvo, da se posledic starajoče družbe zavedajo vlade in organizacije posameznih držav, ni dovolj. Za resničen napredek na tem področju se moramo pomena medgeneracijskega sožitja, vloge družine v razvoju posameznika in pomembnosti pristnih medčloveških odnosov ozavestiti ljudje sami.

... temveč temelj trajnostnega razvoja družbe

Z demografskimi spremembami se oblikuje nova družba. Vedno manj je mladih odraslih, vse več je upokojencev in ostarelih. Delovanje družbe se bo moralo prilagoditi tem procesom. Razviti se bodo morale nove oblike solidarnosti med generacijami z medsebojno podporo in prenosom znanja ter izkušenj (26).

Pomena medgeneracijskega sožitja se dobro zavedajo tudi študentke in študenti Oddelka za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani. V akademskem letu 2008/09 so pri predmetu Geografija podeželja izvedli raziskavo o problematiki staranja in starejših v Sloveniji. Eden izmed ciljev je bil začrtati smernice medgeneracijskega sožitja na lokalni ravni ter povezati oskrbovance in domove starejših z lokalnim šolskim okoljem. Svoje predloge so uresničili v Domu starejših občanov Izola. 7. aprila 2009 so pripravili prvo delavnico medgeneracijskega sožitja. Zaradi izjemno dobrega odziva delavcev Doma upokojencev Izola in oskrbovancev so z delavnicami nadaljevali in k sodelovanju pritegnili tudi Osnovno šolo Livada in Gimnazijo Koper. Sodelovanje se s strani Oddelka za geografijo še vedno nadaljuje. V akademskem letu 2010/11 so študenti ljubljanskega oddelka za geografijo večkrat obiskali Dom starejših občanov v Izoli. Skupaj z upokojenci so sodelovali na različnih delavnicah in z njimi preživeli del dneva ...

Slika 7: Utrinek iz delavnice medgeneracijskega sožitja v Izoli (foto: Barbara Černič).

Delež starih in zelo starih (85 in več let) se v Sloveniji povečuje zlasti na podeželskih, obrobni območjih. V njih ni osnovnih storitev, ki jo potrebuje starejša populacija. Velik problem je tudi izginjajoča socialna pomoč starejšim. Mladi se izseljujejo v mesta, k ostarelim prihaja pomoč izven družinskega kroga, vendar je ta zaradi finančnih vzrokov pogosto nedostopna. Še posebej so izolaciji in osamljenosti podvržene žen-

ske, katerih življenjska doba je v povprečju daljša od življenjske dobe moških.

Medgeneracijska solidarnost je verjetno najbolj primeren odgovor na številne omenjene probleme. Pri njej gre za odnose, ki so skozi zgodovino omogočali preživetje človeški družbi - odnose, ki so prav tej družbi omogočali obstoj in razvoj.

Viri in literatura

1. Age distribution.
Medmrežje: http://www.nationmaster.com/country/ch/Age_distribution (januar, 2011).
2. Božnar, B. 2000: Opredelitev prostorskih funkcij za potrebe ostarelega prebivalstva v občini Medvode. Diplomsko delo, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
3. Brvar, M., Černič, B., Černjavič, M., Donko, A., Gaberšček, P., Groznik, M., Kavgič, A., Kuhelnik, M., Kumer, P., Lavrič, P., Ropret, D. 2011: Analiza vprašalnikov za starejše osebe na slovenskem podeželju (osebni vir, januar 2011).
4. Chapman, S. A., Peace, S. 2008: Rurality and ageing well: 'a long time here'. Rural Ageing: A good place to grow old? Bristol.
5. Goll, M. 2010: Ageing in the European Union: where exactly?
Medmrežje: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-10-026/EN/KS-SF-10-026-EN.PDF (januar, 2011).
6. Jerman, K. 2011: Medgeneracijsko sožitje (osebni vir, januar 2011).
7. Kraigher, T. 2003: Vpliv različnih možnosti ekonomskega razvoja na ekonomsko vzdržanost staranja prebivalstva v Sloveniji. Zbornik 13. mednarodnega statističnega posvetovanja. Radenci.
8. Kretič, I. 2007: Staranje delovne sile in zaposlovanje starejših delavcev. Diplomsko delo, Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
9. Križman, I. 2008: Prebivalstvo Slovenije se stara – potrebno je medgeneracijsko sožitje. Ljubljana.
10. Krže, S. 2008: Vpliv staranja prebivalstva na trg dela v Sloveniji. Diplomsko delo, Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
11. Kunzig, R. 2011: Število prebivalcev: 7 milijard. National Geographic Slovenija 1.
12. Malačič, J. 2003: Staranje prebivalstva Slovenije po projekcijah prebivalstva 2001–2036; Naravna rast nasproti celotni rasti prebivalstva. Zbornik 13. mednarodnega statističnega posvetovanja. Radenci.
13. Malačič, J. 2006: Demografija – teorija, analiza, metode in modeli. Ljubljana.
14. Planet starcev. Sobotna priloga, 20. 4. 2002.
15. Primožič, M. 2010: Vzorci obnavljanja kmečkega prebivalstva – dejavniki odločanja za kmečki poklic in kmečko družino na območju upravne enote Kranj. Diplomsko delo, Oddelek za agronomijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
16. Ramovš, J. 2006: Potenciali in potrebe tretje generacije v občini Komenda. Kakovostna starost 9, 3.
17. Ramovš, J. 2007: Medgeneracijsko sožitje med stebri. Odnos Slovencev do starosti, pokojninskega sistema in varčevanja za starost. Ljubljana.
18. Rural ageing.
Medmrežje: <http://www.fao.org/economic/esw/esw-home/esw-population-dynamics/esw-rural-ageing/en/> (januar, 2011).
19. Skeldon, R. 1999: Ageing of Rural Populations in South-East and East Asia.
Medmrežje: <http://www.fao.org/sd/wpdirect/WPan0028.htm> (januar, 2011).
20. Statistični urad Republike Slovenije.
Medmrežje: <http://www.stat.si/> (januar, 2011).
21. Šnuder, K., Žnidaršič, T. 2009: Prebivalstvena piramida, Slovenija.
Medmrežje: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2299 (februar, 2011).
22. The World Factbook. Medmrežje: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> (januar, 2011).
23. U.S. Census Bureau, 2011.
Medmrežje: <http://www.census.gov> (januar, 2011).
24. World population prospects, 2008.
Medmrežje: <http://esa.un.org/unpp/index.asp?panel=2> (januar, 2011).
25. Zelena knjiga: Odziv na demografske spremembe – nova solidarnost med generacijami, 2005.
Medmrežje: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/sl/com/2005/com2005_0094sl01.pdf (januar, 2011)
26. Žerdin, A. 2011: Kaj se začelna na začetku? Sobotna priloga (8. januar 2011).

Alternativne oblike bivanja za starejše

C E N T E R S T A R E J Š I H T R N O V O

IZVLEČEK

Staranje prebivalstva in povečevanje finančnih potreb za zagotavljanje ustrezne stanovanjske oskrbe za starejše, koncept "staranja doma" in želja starejših, da bi se radi starali v domačem okolju, večanje deleža eno- ali dvočlanskih gospodinjstev s starejšimi ljudmi ter pomanjkanje raznovrstnosti nastanitev za bivanje starejših v Sloveniji so razlogi, da so v prispevku predstavljene nekatere alternativne institucionalne in skupinske oblike bivanja za starejše ter individualne oblike, povezane z prilagoditvami bivalnega prostora za (podaljšano) samostojno življenje starejših ljudi v domačem okolju.

Ključne besede: staranje prebivalstva, starejši ljudje, stanovanja, staranje doma, institucionalno varstvo.

ABSTRACT

Alternative Forms of Housing for the Elderly
Ageing of population and increasing of financial needs for ensuring adequate supply of housing for the elderly, the concept of "ageing at home" and the desire of the elderly to age within their home environment, increasing of the one-person or two-persons elderly households and the lack of diversity of accommodations for the elderly in Slovenia are the reasons why some alternative institutional and collective forms of housing for the elderly as well as individual forms associated with arrangements of living environment for an (extended) independent living of the older people in their homes are presented in this article.

Key words: ageing of population, elderly, housing, ageing at home, institutional care.

Avtor besedila:

BOŠTJAN KERBLER, dr. geogr.
Urbanistični inštitut Republike Slovenije
Trnovski pristan 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
E-pošta: boštjan.kerbler@uirsi.si

Avtorji fotografij:

BOŠTJAN KERBLER in drugi avtorji

COBISS 1.04 strokovni članek

V

si se staramo. Vendar dokler smo mlajši, o tem, kako in kje bomo (bi radi) preživeli obdobje starosti, običajno ne razmišljamo. Tudi ko smo že starejši, vendar zdravi, se o tem ne sprašujemo pogosto. Pa bi se morali ... Bivalno okolje je namreč temelj za naše delovanje in dobro počutje. V prispevku so zato predstavljene nekatere oblike bivanja za starejše, predvsem tiste, ki so manj poznane oziroma so v Sloveniji manj pogoste ali pa jih pri nas sploh še ni.

Izzivi staranja prebivalstva

V razvitih državah so po drugi svetovni vojni hitre družbene spremembe, predvsem hiter razvoj industrializacije in urbanizacije, višji življenjski standard, razvoj sistemov zdravstvene zaščite in socialne oskrbe ter daljšanje življenjske dobe in postopno zmanjševanje števila rojstev vplivale, da se je zvišal delež starejših ljudi v družbi. Problem staranja prebivalstva je, bolj kot na drugih celinah, izpostavljen v Evropi, kjer je danes trikrat več starega prebivalstva, kakor ga je bilo v času mladosti "današnjih" starih ljudi. Če bo delež rojstev še naprej padal ali pa če ne bo dotoka mlajših ljudi iz migracij, bo po podatkih Združenih narodov leta 2060 populacija starejših od 65 let

predstavljala že skoraj 27 % vsega evropskega prebivalstva (po nekaterih drugih projekcijah, na primer EUROPOP2010, celo več). Tudi Slovenija sodi med države z vedno starejšim prebivalstvom. Rast deleža starejših od 65 let je bila od 50-ih do sredine 80-tih let prejšnjega stoletja relativno počasna (delež starejših se je povečal za 3,3 %), nato se je znatno povečal – samo v dvajsetih letih se je namreč delež dvignil za 5,4 odstotnih točk, iz 11,1 % leta 1990 na 16,5 % leta 2010. Po napovedih se bo ob nadaljevanju sedanjih trendov slovensko prebivalstvo v primerjavi z evropskim staralo hitreje: leta 2020 bo delež starih nad 65 let presegel 20 %, do leta 2050 pa se bo povečal na 30 %. Znotraj skupine starejših se bo bistveno spremenila tudi struktura, saj bomo živeli dlje, zato naj bi se število Slovencev starejših od 80 let podvojilo že v naslednjih petindvajsetih letih (19).

Staranje prebivalstva je postala pomembna politična tema in vse večji izziv za vlade razvitih držav, saj se vse bolj soočajo s povečevanjem finančnih potreb za zagotavljanje zdravstvenih in socialnih storitev ter potreb po zagotavljanju ustrezne stanovanjske oskrbe za starejše. Vse bolj prevladuje spoznanje, da problema v prihodnje ne bo mogoče reševati le z do sedaj uporabljanimi modeli, ampak bo treba razviti nove rešitve in vpeljati nove oblike zdravstvenih in socialnih storitev ter stanovanjske oskrbe, ki bodo učinkovitejše kot obstoječe. Staranje prebivalstva se torej ne kaže kot proces, ki bi se mu morale družbe izogibati, temveč kot proces, ki zahteva prilagajanje družbenih institucij in storitev. Eden od odzivov družbe

Slika 1: Starejši ljudje bi radi čim dlje časa živeli v svojem domačem okolju (foto: Boštjan Kerbler).

je zamisel, da bi moralo biti starejšim ljudem zagotovljeno, da bi čim dlje ostali v domačem okolju, v katerem bi bili sposobni živeti čim bolj samostojno in čim bolj kakovostno. Zato jim je treba omogočiti ustrezno infrastrukturo, zdravstvene in socialne storitve, poskrbljeno pa mora biti tudi za njihovo dejavno vključevanje v življenje družbe (13).

Aktivno staranje, družba za vse starosti, storitve za samostojno življenje in staranje doma oziroma staranje na mestu so koncepti, ki so v zadnjih letih glavne teme različnih raziskovalnih programov in strateških ter izvedbenih načrtov v evropskih in drugih razvitih državah. Koncepti predstavljajo alternativo bivanju starejših ljudi v ustanovah in upoštevajo želje ljudi.

Preglednica 1: (Predviden) delež prebivalcev starih več kot 65 in 80 let in povprečna starost prebivalcev v Evropi in Sloveniji (1950–2050) (19).

Leto	Prebivalci 65+ (%)		Prebivalci 80+ (%)		Povprečna starost (let)	
	Evropa	Slovenija	Evropa	Slovenija	Evropa	Slovenija
1950	8,2	7,0	1,1	1,0	29,7	27,7
1960	8,9	7,8	1,3	1,0	30,7	29,3
1970	10,5	9,9	1,6	1,2	31,8	31,0
1980	12,4	11,4	2,0	1,8	32,7	31,7
1990	12,7	11,1	2,8	2,3	34,8	34,1
2000	14,8	14,0	3,0	2,3	37,6	38,0
2010	16,2	16,5	4,2	4,1	40,1	41,7
2020	18,9	20,5	5,2	5,4	42,5	44,6
2030	22,4	24,7	6,0	6,5	44,9	47,6
2040	25,0	27,6	7,8	9,0	46,4	49,4
2050	26,9	30,0	9,3	10,4	45,7	48,2

Študije namreč kažejo, da želijo starejši tretje obdobje svojega življenja preživeti v znanem okolju, v katerem so spletni mrežo medosebnih odnosov, in se preseliti v okrilje institucionalnega varstva šele, ko jim opešajo moči oziroma so nujno potrebni nege in pomoči drugih. Čeprav so želje starejših v veliki meri odvisne od kulturnih razlik in državne politike (v nekaterih državah je delež starejših, ki bivajo v ustanovah, vseeno visok, na primer na Nizozemskem) dojemajo starejši ljudje institucionalizacijo pogosto kot zelo travmatično izkušnjo, velikokrat kot zadnje zatočišče pred smrtjo. To mišljenje je močnejše zakoreninjeno v državah, v katerih ni raznovrstnosti ustanov in skupinskih oblik bivanja za starejše. Med te države sodi tudi Slovenija, saj v njej institucionalno varstvo starejših opravljajo še vedno predvsem domovi za starejše. Vendar pa tudi zmogljivosti slovenskih domov za starejše, čeprav ti vsako leto bistveno razširijo svoje kapacitete in se ustanavljajo novi, zadoščajo za namestitev le do 5 % starejših prebivalcev. To je še posebej zaskrbljujoče, saj se pri nas in drugod po Evropi družina kot glavni nosilec dosedanje oskrbe v starosti tej

svoji vlogi odpoveduje. Sodobni ritem in način življenja namreč vedno bolj omejujeta možnosti za družinsko in domačo oskrbo starejših družinskih članov, zato se v vseh razvitih državah povečuje število starejših oseb, ki živijo sami ali skupaj z drugim starim človekom. Dokler ostanejo zdravi, lahko živijo samostojno in aktivno življenje, ko pa obnemorejo in postanejo odvisni od pomoči drugih, pa obstaja zanje večje tveganje, da postanejo družbeno izolirani (18, 20; 21).

Institucionalne in skupinske oblike bivanja za starejše

Gospodinjске skupine so oblika institucionalnega varstva, ki izhajajo iz koncepta "domov četrte generacije", in so po arhitekturi in načinu življenja veliko bolj podobne veliki družini. Za njih je namreč značilno, da sledijo potrebam po domačnosti in se zgledujejo po življenju v družini. To niso ustanove, ki dajejo velik poudarek negi, temveč nova oblika pomoči, pri kateri stari ljudje živijo v medsebojnem sožitju in

Slika 2: Večina slovenskih domov za starejše so "domovi tretje generacije", narejeni po vzoru specializiranih bolnišnic in udobnih hotelov. Na sliki je dom za starejše v Logatcu (foto: Boštjan Kerbler).

Slika 3: Gospodinjske skupnosti so podobne veliki družini (6).

sami odločajo o svojem življenju. V gospodinjski skupini je 8–12 starejših, nege potrebnih ljudi, ki imajo svoje sobe ali majhne apartmaje s predsobo, lastno kopalnico in straniščem. Zasebni prostori so razporejeni okoli velike bivalne kuhinje oziroma prostornega dnevnega in jedilnega prostora z odprto kuhinjo na sredini. V skupni prostor mora biti po čim krajši poti omogočen neoviran dostop vsakemu stanovalcu ne glede na njegove mobilne in umske sposobnosti. V tem prostoru se odvijajo vsakodnevno življenje in opravila, ki so starim ljudem domača in so lahko pri njih vsi aktivno udeleženi, na primer priprava hrane, prehranjevanje in pospravljanje. V skupini je ves dan prisotna hišna gospodinja, ki skrbi za celotno gospodinjstvo (kuhanje, pomivanje, likanje perila), za celotno nego, ki ne zahteva zdravstvene specializacije, in za domače vzdušje; njeno delo je zelo podobno družinskemu oskrbovalcem, ki doma oskrbujejo starega človeka. Vsi potrebni zdravstveni in drugi strokovnjaki ter svojci in prostovoljci prihajajo od zunaj. Celotna ustanova je sestavljena iz poljubnega števila gospodinjskih skupin, ki so na isti lokaciji, lahko pa so raztresene po ulicah, soseskah ali zaselkih. Po izkušnjah v tujini so se s prehodom na gospodinjske skupine podvojili obiski svojcev in mnogi svojci so spontano pristopili k sodelovanju pri dejavnostih, ki se odvijajo znotraj skupine.

Gospodinjske skupine so se začele po Evropi naglo uveljavljati v zadnjem desetletju in povsod so bile izredno pozitivno sprejete. V Nemčiji, na primer, gre vsako leto precej domov za starejše v stečaj, ker niso zasedeni, domovi gospodinjskih skupin pa imajo dolge čakalne vrste (4, 5). V Sloveniji nekatere gospodinjske skupine že delujejo v sklopu domov za starejše.

Oskrbovana/varovana stanovanja so namenjena starejšim, ki se sami ne morejo več v celoti oskrbovati ali negovati, še vedno pa lahko živijo razmeroma samostojno življenje. Od običajnih se razlikujejo po tem, da so prilagojena za bivanje starejših ljudi. Objekti z oskrbovanimi stanovanji morajo biti v urejenem in mirnem okolju, prometna infrastruktura mora biti ustrezna in dosegljiva, dostopi do objektov, skupni notranji prostori objekta, stanovanja in oprema v njih morajo biti prilagojeni za funkcionalno ovirane ljudi, zagotovljena pa mora biti tudi 24-urna zdravstvena in socialna oskrba. Pomembna lastnost oskrbovanih stanovanj je, da ohranjajo vse prednosti bivanja v lastnem domu, predvsem avtonomnost in zasebnost, obenem pa stanovalci koristijo storitve institucionalnega varstva (17). Kot oblika bivanja starejših so se oskrbovana stanovanja v razvitem svetu že zelo uveljavila, pri nas pa jih je zaenkrat še malo, vendar se trend gradenj tovrstnih stanovanj (tako za najem kot za prodajo) povečuje.

Stanovanjske zadruge ali stanovanjske skupnosti so za bivanje starejših prilagojene družinske hiše, v katerih stanuje nekaj starejših parov ali posameznikov. Vsak od njih ima svojo spalnico, delijo si kuhinjo, jedilnico, kopalnico in dnevni prostor. Stanovanjske zadruge so v razvitih državah priljubljena oblika skupnega bivanja starejših. Pogosto gre za skupnosti, v katerih živijo pari, ki so bili prijatelji že pred tem, za tovrstno obliko skupnega bivanja pa so se odločili, da bi lahko živeli z vrstniki s podobnimi željami, potrebami in težavami (4, 10).

V Sloveniji stanovanjskih zadrug zaenkrat še ni oziroma potekajo glede tega nekateri pilotni projekti, vendar pa lahko v prihodnje pričakujemo, da bo postala ta oblika bivanja starejših aktualna tudi pri nas zaradi različnih razlogov, na primer zaradi visokega deleža lastniških bivališč, obdavčevanja nepremičnin, upokojevanja ljudi povojne baby boom generacije, ki so množično gradili družinske hiše (za bivanje vsaj dveh generacij), v katerih pa so po odselitvi otrok pogosto ostali sami.

Oskrbiške družine za stare ljudi so družine, ki sprejmejo medse enega oziroma dva človeka ali majhno skupino starih ljudi, ki ne morejo več bivati samostojno v svojem domu. Družine so za oskrbo usposobljene in izbrane po strokovnih merilih, zato se temu posvečajo bolj ali manj poklicno. Za svoje uspešno delovanje potrebujejo podobno zunanjo podporno

Slika 4: V razvitih državah je vse več starejših ljudi, kar je posledica pozitivnih sprememb v družbi, tudi zaradi razvoja medicine in boljših življenjskih pogojev (foto: Boštjan Kerbler).

in organizacijsko mrežo kot družine, ki doma oskrbujejo starega družinskega člana. Bivanje pri oskrbniški družini ima v primerjavi z bivanjem v domu za starejše mnoge prednosti. Ena od njih je življenje v majhni skupini, kar pomeni, da so uporabniki in osebe med seboj bolj povezani, omogoča pa tudi, da si lahko oskrbovanci sami izberejo okolje, v katerem bi radi živeli.

V tujini je ta oblika bivanja starejših zelo razširjena, obstajajo pa tudi primeri, da se oskrbniška družina (ponavadi mlada družina) priseli k starejšemu človeku in kot protiuslugo za bivanje skrbi zanj ter pomaga pri vzdrževanju hiše. Slovenska javna mreža oskrbe starejših ljudi ponuja možnost bivanja starejših pri oskrbniških družinah, vendar pa je družin, ki bi bile pripravljene skrbeti za starostnike, malo. Vzrok je predvsem v tem, da mlajša generacija ni pripravljena prevzeti odgovornosti za starostnike. Do velikih problemov namreč pride že pri skrbi za njihove lastne ostarele starše, kaj šele, da bi skrbeli za starejše, ki niso njihovi sorodniki (2, 4, 10).

Bivališča, prilagojena za samostojno bivanje starejših

Domovi za vse življenje so bivališča, ki so zasnovana tako, da so upoštewane potrebe uporabnika v vseh njegovih življenjskih obdobjih. Oblikovanje doma za vse življenje temelji na upoštevanju posebnih standardov projektiranja in gradnje, na primer pri načrtovanju širine vhodov in hodnikov. V nekaterih razvitejših državah so bili že sprejeti zakoni, ki določajo, da morajo gradbeniki te standarde upoštevati pri gradnji novih stanovanj, za prilagoditve obstoječih stanovanj pa so razvili zelo učinkovite svetovalne mreže in ugodne oblike subvencioniranja (1, 9). Podobne ukrepe lahko pričakujemo v prihodnje tudi pri nas.

Pametni domovi so bivališča, opremljena z najsoodobnejšo elektronsko opremo in pripomočki, ki so med seboj funkcionalno povezani. Elektronski sistemi v pametnem domu omogočajo nadzor nad bivalnim

okoljem in izvedbo določenih opravil (odpiranje in zapiranje vrat, dviganje zaves, vklop in izklop ogrevanja) na čim preprostejši način z minimalno fizično silo na različne načine (daljinski upravljalnik, govorni ukaz, nadzorna plošča na invalidskem vozičku ali celo z gibanjem očesnih zrkel). Gre za koncept ambientalne inteligence, ki se učinkovito odziva na potrebe uporabnika. Takšno okolje združuje računalniške, napredne omrežne in podporne tehnologije ter posebne vmesnike (senzorje) za zaznavanje in interakcijo z uporabniki. Na ta način je omogočen nadzor nad dogajanjem v okolju, nadzor bioloških funkcij uporabnika, vključuje pa tudi varovanje uporabnika.

V Evropi in drugod po svetu potekajo številni demonstracijski in aplikativni projekti na področju pametnih domov. Vodilno vlogo na tem področju imajo skandinavske države, Nizozemska, Velika Britanija, Nemčija, Italija, Francija, Združene države Amerike, Japonska, Južna Koreja in Singapur. Prvo tovrstno demonstracijsko okolje pametnega doma v Sloveniji je Dom IRIS (Inteligentne Rešitve in Inovacija za Samostojno življenje), ki se nahaja na Inštitutu za rehabilitacijo Republike Slovenije. Tako v svetu kot pri nas lahko v prihodnosti pričakujemo, da bodo ambientalna okolja postopoma postala del vsakdanjika starejšega človeka, še zlasti, ker so tehnologije vse cenejše, vse bolj pa tudi narašča razpoložljivost različnih vrst telekomunikacij (3, 11, 12, 22).

Vključitev bivalnega okolja v omrežje oddaljenega nadzora. Domača okolja uporabnikov, ki so urejena po konceptu pametnih domov, je mogoče s pomočjo informacijsko-komunikacijskih tehnologij povezati v omrežje oddaljenega nadzora in prek njega z izvajalci oskrbe in drugih storitev, s čimer sta lahko oskrba in varovanje na domu zagotovljena na daljavo – t. i. telenega. Sistem telenege deluje tako, da senzorji, ki so vgrajeni v domačem okolju uporabnika, na diskreten način (na primer na kljukah, ročajih, ročnih urah) spremljajo življenjski cikel uporabnika: merijo/zaznavajo njegove fiziološke funkcije (srčni utrip, krvni tlak, vlažnost kože, stopnjo sladkorja v krvi, telesno težo, temperaturo telesa, stopnjo ogljikovega dioksida v izdihanem zraku, šume v telesu) in psihične funkcije, spremljajo počasne in trajne spremembe v življenjskem stilu, ocenjujejo vedenjski vzorec opazovane osebe (na primer na podlagi števila prehodov skozi vrata, pogostosti odpiranja vrat hladilnika, frekvence stopanja na preprogo pred posteljo in podobno), uporabniku pa tudi prenašajo opozorila

(na primer da je čas za jemanje zdravil). Vse informacije se prenašajo in beležijo v oddaljenem informacijskem (nadzornem) sistemu. Če sistem zazna kakršne koli spremembe, ki odstopajo od normalnih parametrov uporabnika, samodejno sproži alarm, ki se prenese v klicni center (k oddaljenemu skrbniku), ta pa se ustrezno odzove v uporabnikovem domačem okolju. Glede na vrsto in obseg težav(e) odgovorna oseba ali poda ustrezna navodila (priporočila) bolniku (na primer jemanje zdravil ali obisk pri zdravniku) ali pa o potrebi bolnika obvesti javno službo oziroma izvajalce storitev (patronažno službo, urgentno medicinsko pomoč).

Na področju oskrbe na domu na daljavo potekajo v tujini obsežne raziskovalne in razvojne dejavnosti ter strateški in pilotski projekti. Zlasti v Veliki Britaniji in Združenih državah Amerike že obstaja vrsta ponudnikov sistemov, ki zajemajo podatke o vitalnih življenjskih funkcijah ter jih prek hišnih omrežij in širokopasovnih komunikacijskih poti prenašajo v posebne zdravstvene in negovalne centre. Razvoj sistema oskrbe na domu na daljavo je Evropska unija sprejela tudi v strateških dokumentih.

V Sloveniji med oblike pomoči na domu na daljavo sodi program Lifeline ali "rdeči gumb". Storitev temelji na telekomunikacijski infrastrukturi regijskih centrov za pomoč na domu in na terminalski opremi (posebni telefoni z rdečim gumbom) nameščeni pri uporabnikih pomoči na domu. Ta nadzorna/komunikacijska platforma omogoča uporabniku, da kadar koli ali od koder koli v stanovanju/hiši le s pritiskom na brezžično sprožilo (rdeči gumb) pokliče za pomoč v koordinacijsko-informacijskih center in se pogovori z operaterjem glede pomoči, ne da bi dvignil slušalko. Operater obvesti osebe, s katerimi so dogovorjeni, za pomoč. Po opisanem sistemu delujeta v Sloveniji dva

Slika 5: Brezžično sporočilo (rdeči gumb) za klic na pomoč (8).

centra za pomoč na domu – za Ljubljano in Gorenjsko regijo ter Celje in okolico. Nekoliko drugačen pristop imajo v centrih v Mariboru, Kopru in Novi Gorici. Program Lifeline predstavlja prvo (še zelo omejeno) generacijo tovrstnih sistemov pri nas (13, 14, 15, 16). Število uporabnikov je zaenkrat zelo nizko, kljub temu pa nudi program Lifeline dobro osnovo za njegovo nadgradnjo v sodobni sistem oddaljenega nadzora bivalnih okolij starejših v Sloveniji.

Sklep

Poleg opisanih oblik bivanja za starejše so še druge, bolj ali manj znane oblike (na primer dnevni centri, namenska stanovanja za starejše, bivalne skupnosti), obstajajo pa tudi številne mobilne storitve oziroma storitve na domu (osebna nega, medicinske storitve, prevoz starejših in dostava življenjskih potrebščin), ki omogočajo podaljšanje bivanja starejših v njihovem bivalnem okolju.

Kot odziv na povečevanje finančnih potreb za zagotavljanje storitev in oskrbe starajočega se prebivalstva bi morali podobno v Sloveniji kot tudi drugod v razvitih državah v okviru različnih politik (stanovanjske, socialne, prostorske) in na različnih ravneh odločanja začeti čim prej oziroma aktivneje spodbujati raznovrstnost načinov bivanja za starejše. Hkrati bi moralo potekati tudi ozaveščanje ljudi o teh možnostih, kar bi intenziviralo uvajanje alternativnih oblik bivanja, saj bi politiki (za)čutili dolžnost oziroma priložnost, investitorji pa bi imeli motivacijo za uresničitev želja in zahtev družbe. Ozaveščanje bi moralo potekati tudi širše, in sicer o tem, da staranje ne pomeni nič slabega, vendar pa mora vsak od nas pri sebi ozavestiti to, da se stara, ter se na starost čim prej pripraviti. To pa vključuje tudi načrtovanje bivanja v različnih obdobjih starosti in dogodkih (odselitev otrok, vdovstvo, upokojitev, zmanjšanje fizičnih in psihičnih sposobnosti). Tretje obdobje svojega življenja bomo lahko tako preživeli kakovostno in predvsem mirneje.

Viri in literatura

1. Barlow, J., Venables, T. 2004: Will technological innovation create the true lifetime home? *Housing Studies* 19, 5.
2. Čadej M. 2005: Oskrba starih ljudi v tuji družini. Ljubljana.
3. Emiliani, P. L., Stephanidis, C. 2005: Universal access to ambient intelligence environments: opportunities and challenges for people with disabilities. *IBM System Journal, Special issue on Accessibility* 44, 3.
4. Grdiša, R. 2010: Priročnik za načrtovanje sodobnih oblik bivanja starih ljudi. Ljubljana.
5. MDDSZ 2007: Pojasnilo k drugi alineji 15. točke javnega razpisa – uporabe sodobnih konceptov in metod pri delu s starejšimi ljudmi (domovi četrte generacije).
Medmrežje: http://www.mdsz.gov.si/fileadmin/mdsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/jr_koncesije_dso_07_pojasnilo.pdf (10. 6. 2011).
6. Medmrežje 1: <http://images.kirchenserver.net/28/2700/1/43430348670994827972.jpg> (17. 6. 2011).
7. Medmrežje 2: <http://www.help-my-mobility.co.uk/personal-alarm-for-the-elderly.htm> (17. 6. 2011).
8. Medmrežje 3: <http://www.agedcareguide.com.au/product-service-details.asp?facilityid=37143> (17. 6. 2011).
9. Milner, J., Madigan, R. 2004: Regulation and innovation: Rethinking inclusive housing design. *Housing Studies* 19, 5.
10. Ramovš, J. 2003: Kakovostna starost. Socialna gerontologija in gerontagogika. Ljubljana.
11. Remagnino, P., Shapio, D. 2007: Artificial intelligence methods for ambient intelligence. *Computational Intelligence* 23, 4.
12. Rodriguez, M. D. 2005: Agent-based ambient intelligence for healthcare. *AI Communications* 18.
13. Rudel, D. (2007): Information and communication technologies for telecare of a patient at home / Informacijsko komunikacijska tehnologija za oskrbo bolnika na daljavo. *Rehabilitacija* 6, 1–2.
14. Rudel, D. 2008: Zdravje na domu na daljavo za stare osebe. *Informatica Medica Slovenica* 13, 2.
15. Rudel, D., Ličer, N., Oberžan, D. 2010: Telemedicinske storitve v okviru oskrbe na domu na daljavo – storitve "rdeči gumb"? *Informatica Medica Slovenica* 15.
16. Rudel, D., Premik, M. 2000: Oskrba na daljavo (tel-e-care) za zdravje starih, invalidov in trajno bolnih na domu. *Informatica Medica Slovenica* 6, 1–4.
17. SLONEP 2011: Oskrbovana stanovanja.
Medmrežje: <http://www.slonep.net/vodic/oskrbovana-stanovanja/oskrba-starejsih> (10. 6. 2011).
18. Strategija varstva starejših do leta 2010 – solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva. 2007. Ljubljana.
19. UNDESA 2011: Population devision, polulation estimates and projections section.
Medmrežje: http://esa.un.org/unpd/wpp/unpp/panel_population.htm (10. 6. 2011).
20. United Nations 2005: Living arrangements of older persons around the world. New York.
21. Vertot, N. 2010: Starejše prebivalstvo v Sloveniji. Ljubljana.
22. Zupan, A., Cugelj, R., Hočevar, F. 2007: Dom IRIS (Inteligentne rešitve in inovacije za samostojno življenje). *Rehabilitacija* 6, 1–2.

Problematika starejših

na koprskem podeželju

IZVLEČEK

Na koprskem podeželju se prebivalstvo stara. Starostniki v občini Koper imajo na razpolago številne formalne oblike pomoči nevladnih organizacij in društev za starejše občane. Njihove usluge uporabljajo večinoma ljudje iz mesta in primestja. Dodatne pomoči so potrebni tudi starostniki s podeželja, ki pa najslabše razpolagajo z informacijami o možnostih oskrbe. Na podeželju bi bilo potrebno razvijati in spodbujati nove oblike pomoči (oskrbovana stanovanja na podeželju, mobilne oblike pomoči), ki bi pripomogle k dolgotrajnejšemu bivanju starostnikov v domačem kraju.

Ključne besede: Mestna občina Koper, staranje prebivalstva, oskrba starejših ljudi, oblike varstva, podeželje.

ABSTRACT

Problems of the Elderly in the Koper Countryside
A trend of population ageing can be observed in the Koper municipality. Elderly persons living in the Koper municipality can use various formal forms of assistance of several non-government organisations, but mainly to the benefit of citizens living in Koper and its outskirts. Elderly persons living in the countryside have less choice in terms of services for the elderly. It is necessary to develop and promote new forms of assistance, such as sheltered housing for the elderly in the countryside, mobile assistance and centres for the elderly in the periphery, enabling elderly citizens to live in their home environment for as long as possible.

Key words: Municipality of Koper, population ageing, care for the elderly, forms of care, countryside.

Avtorica besedila in fotografij:
KELI JERMAN, univ. dipl. geog., Oddelek za geografijo,
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
E- pošta: keli.jerman@gmail.com

COBISS I.04 strokovni članek

Stanje prebivalstva je tema, ki je tesno povezana z aktualnimi političnimi, gospodarskimi, socialnimi in etičnimi vprašanji, saj je danes v Evropi skoraj štirikrat več starih ljudi, kot jih je bilo v času otroštva sedanjih najstarejših Evropejcev, v naslednjih letih pa se bo njihov delež še skoraj podvojil. Tudi v Sloveniji se daljša življenjska doba; v naslednjih letih bodo v zadnje življenjsko obdobje prišli najbolj številni letniki prebivalstva (5).

Demografska slika občine Koper

Število prebivalcev v Mestni občini Koper se je v preteklosti zelo spreminjalo. Do leta 1931 je prebivalstvo na območju današnje občine naraščalo, po tem letu pa se je število začelo zmanjševati. Eden izmed glavnih razlogov je bila gospodarska kriza v Trstu, zaradi česar so se ljudje izseljevali v čezmorske države. Odseljevanje se je nadaljevalo tudi po 1. svetovni vojni vse do velikih političnih sprememb po 2. svetovni vojni. V tem obdobju je bil poglobitveni motiv za odselitve slabo gospodarsko stanje v regiji. Ljudje so se odseljevali predvsem v druge italijanske pokrajine.

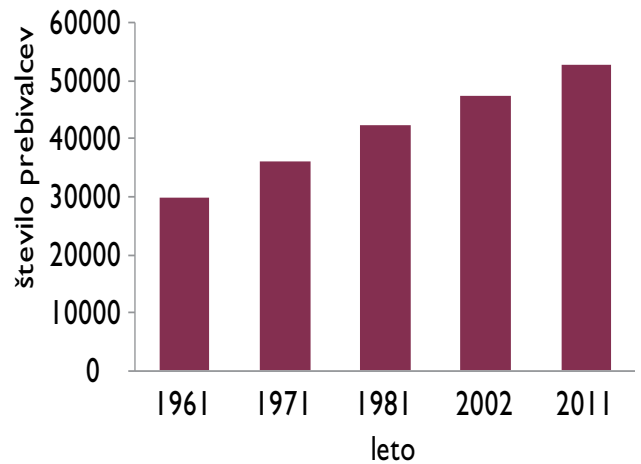
Po letu 1961 je postala občina Koper imigracijsko območje. Zaradi močnega priseljevanja tako iz drugih območij Slovenije kot tudi iz takratne Jugoslavije

se je na Koprskem število prebivalcev povečalo. Leta 1961 je štela koprška občina 29.932 prebivalcev, do leta 1971 je število prebivalcev naraslo na 36.009, leta 1981 pa so jih registrirali že 42.310 (3, 4, 5). Pozitivna rast števila prebivalstva se je nadaljevala tudi po letu 1990. Po popisu iz leta 2002 je imela občina Koper 47.539 prebivalcev, ob popisu leta 2011 pa je štela 52.700 prebivalcev (2, 6, 7).

Delež starega prebivalstva v Mestni občini Koper znaša 17 % vsega prebivalstva. Prebivalstvo v občini lahko opredelimo kot staro prebivalstvo.

Na območju občine Koper je bila leta 2009 in 2010 narejena raziskava o potrebah in ponudbi oskrbe za starejše prebivalstvo. Eden od namenov raziskave je bil ugotoviti razlike v dojemanju in uporabi različnih oblik oskrbe med prebivalci na podeželju, primestnim in mestnim območjem. Občina Koper je bila zaradi tega razdeljena na tri funkcijska območja: mesto, primestje in podeželje. Podeželje v občini Koper zavzema 68,2 % površine, vendar tu prebiva le 9,1 % prebivalcev. Poselitev podeželskega dela občine je torej zelo redka.

Skoraj v vseh obravnavanih naseljih na koprskem podeželju je razmerje med starim in mladim prebivalstvom v prid starega. Povprečna starost občanov je bila 42,3 let in tako višja od povprečne starosti prebivalcev Slovenije (41,3). Med prebivalci te občine je bilo število najstarejših, tako kot v večini sloven-

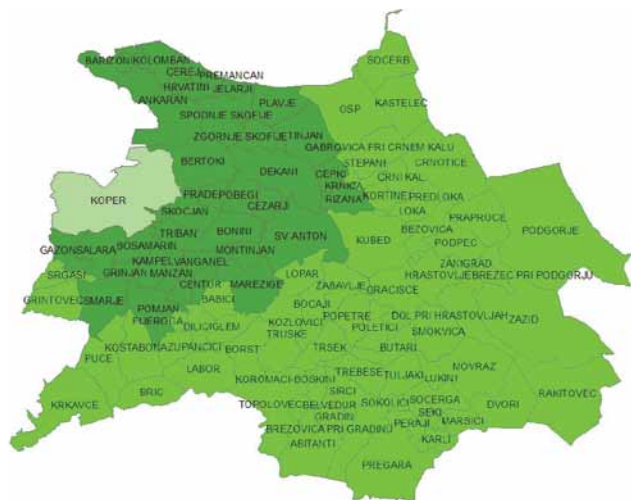
Slika 1: Število prebivalcev v občini Koper v izbranih letih (2, 3, 4, 5, 6, 7).

skih občin, višje od števila najmlajših: na 100 oseb, starih 0–14 let, je prebivalo 136 oseb starih 65 let ali več. Vrednost indeksa staranja je bila v občini višja od vrednosti tega indeksa za celotno Slovenijo (118). Povprečna starost prebivalcev Mestne občine Koper se v povprečju dviga hitreje kot v celotni Sloveniji (6).

Najvišji delež (30–60 %) starejšega prebivalstva imajo naselja na podeželju (Podgorje, Črnotiče, Gabrovica pri Črnem Kalu, Predloka in Loka), pa tudi mesto Koper. Ta naselja imajo najvišje indekse staranja in najvišjo povprečno starost prebivalcev. V nasprotju z zaskrbljujočimi demografskimi kazalci v mestu in na podeželju pa se v primestju število prebivalcev povečuje. Naselja v tem pasu so imela najvišjo rast prebivalstva po letu 1991, imajo pa tudi najnižji delež starostnikov v občini (Kampel, Prade, Bošamarin, Manžan). Povečanje števila prebivalcev je bilo ugotovljeno tudi v nekaterih podeželskih naseljih, ki so do leta 1991 stagnirala ali celo odmirala (Labor, Boršt, Glem, Truške, Kozloviči, Bočaji, Popetre, Rižana).

Preglednica 1: Število, delež vsega in starega prebivalstva po funkcijskih območjih v Mestni občini Koper leta 2007 (2).

število prebivalstva			število starejših ljudi (nad 65 let)	
funkcijsko območje	število	delež (%)	število	delež od vsega prebivalstva v območju (%)
mesto	24658	48	4430	18,0
primestje	22055	42,9	3421	15,5
podeželje	4641	9,1	868	18,7

Legenda

- 1 podeželska naselja
- 2 suburbanizirana naselja
- 3 mesto

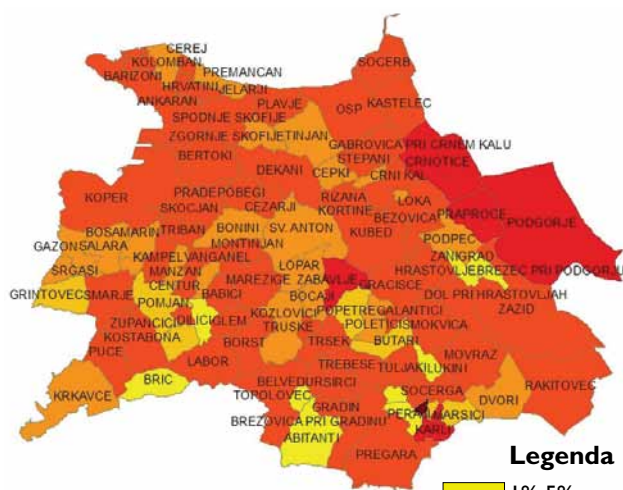
Vir: MOK, GURS
Avtorica: Keli Jerman

Slika 2: Funkcijska območja v Mestni občini Koper.

Potrebe in ponudba oskrbe za starejše prebivalstvo v občini Koper

Vlada Republike Slovenije je v zadnjih letih sprejela več dokumentov, s katerimi poizkuša odgovoriti na izzive, ki jih prinaša vse višji delež starejšega prebivalstva v naši družbi. Med najpomembnejšimi je Strategija varstva starejših oseb do leta 2010. Strategija si za cilj zastavlja zagotovitev socialne oskrbe na domu, zagotavljanje enakomernega dostopa do kakovostnih socialnih storitev in odgovornost posameznika, njegove družine, lokalne skupnosti ter države za kakovostno staranje prebivalstva v Sloveniji.

Z anketiranjem smo ugotovili, da so anketiranci s podeželja najmanj samostojni in potrebujejo največ dodatne pomoči. Le-ti pa imajo oddanih najmanj prošelj za sprejetje v domove, saj ne želijo zapuščati doma. Prav tako so tudi neinformirani glede različnih vrst oskrbe, ki so jim na razpolago v občini. O dodatni pomoči ne razmišljajo, ker si je ne bi mogli privoščiti. Ker so starostniki s podeželja najbolj odvisni od tuje pomoči, bi jim Mestna občina Koper morala približati čim več storitev, ki jih pogrešajo (trgovina, prostor za druženje).

Legenda

- 1%-5%
- 5,1%-10%
- 10,1%-15%
- 15,1%-30%
- 30,1%-60%
- 60,1%-70%

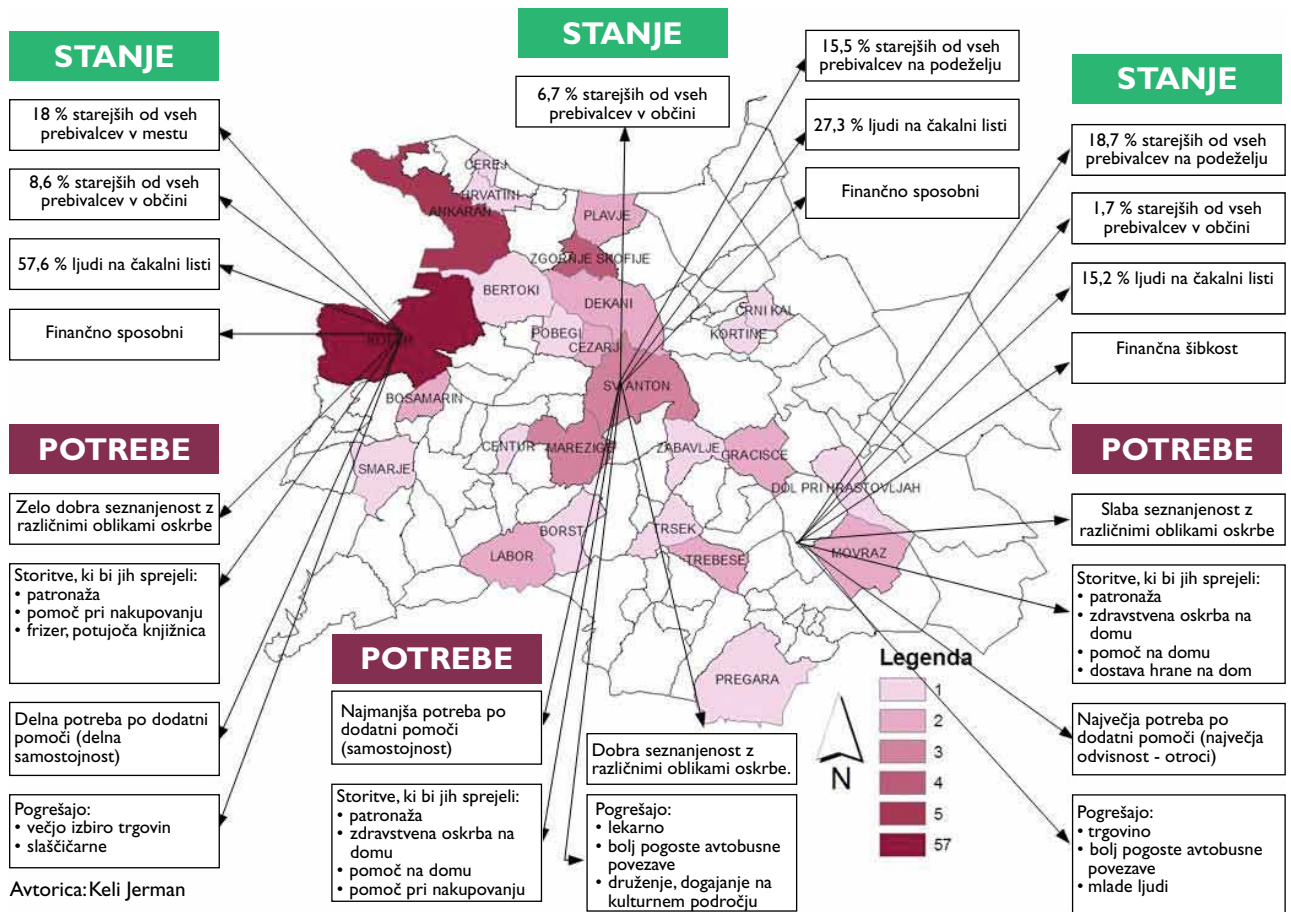
Vir: MOK, GURS
Avtorica: Keli Jerman

Slika 3: Delež starega prebivalstva v Mestni občini Koper po naseljih.

V mestnem okolju so bili anketiranci zelo dobro seznanjeni z različnimi storitvami in bi bili za te storitve pripravljeni v celoti plačati. Veliko število oddanih prošelj za sprejem v domove je iz mestnega okolja. To potrjujejo tudi anketiranci, ki so dejali, da razmišljajo o svoji prihodnosti in zaradi tega že prej pošljejo prošnjo za sprejem v dom upokojeencev.

Anketiranci iz primestja, kjer je tudi najnižji delež starostnikov glede na ostalo prebivalstvo na tem območju, so najbolj samostojni in še ne potrebujejo dodatne pomoči. Tudi anketiranci iz primestja so bili dobro seznanjeni z različnimi vrstami oskrbe v občini, vendar še vedno ne toliko kot tisti iz mesta. V primestnem območju so anketiranci bolj izpostavili potrebo po druženju in izobraževanju.

V občini Koper imajo starostniki pestro ponudbo storitev in ponudnikov. Najpomembnejša dejavnika na področju oskrbe starejših v občini sta Center za socialno delo Koper in Mestna občina Koper, ki zajemata največje število oskrbovancev in prevzemata vlogo povezovalcev med izvajalci in ponudniki oskrbe za starejše občane. Obstoječa mreža formalnih in neformalnih storitev in programov ne zagotavlja enakih možnosti vključevanja upravičencem glede na kraj, v katerem bivajo, saj imajo starostniki v mestnem okolju na razpolago več oblik oskrbe: institucionalizirano

Slika 4: Potrebe po dodatni pomoči starostnikov v občini Koper.

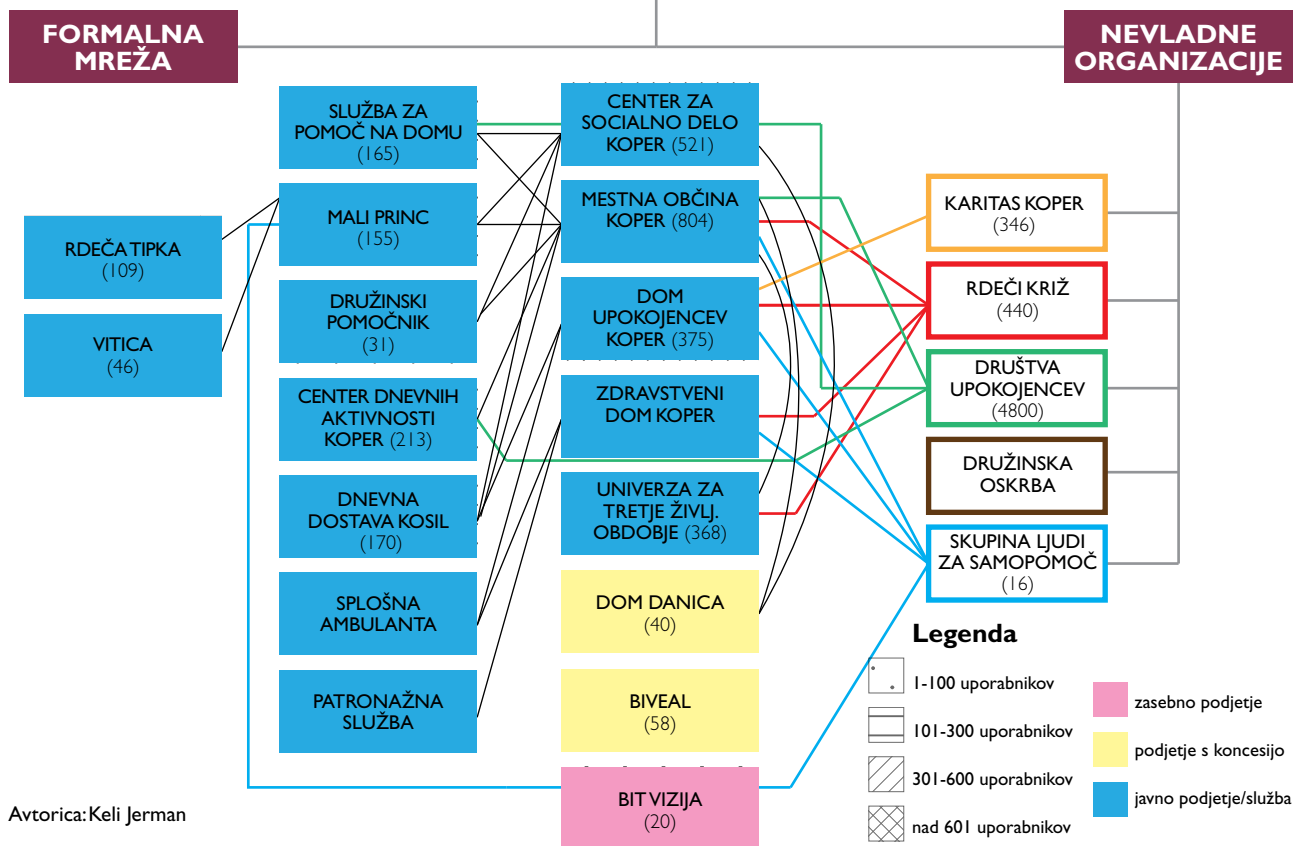
varstvo, zdravstveni dom, center dnevnih aktivnosti in univerzo za tretje življenjsko obdobje. Na podeželju so starostnikom ponujene različne storitve. Med njimi so v ospredju zdravstvene, nimajo pa možnosti institucionalnega varstva v obliki varovanih, oskrbovanih stanovanj ali dnevnih centrov. Tudi načrti za prihodnjo oskrbo starejšega prebivalstva v Mestni občini Koper ne vključujejo podeželskega območja, saj je novi dom upokoencev načrtovan v mestnem okolju.

Obstoječe storitve za starostnike niso povezane v enovit sistem. Težava je tudi slaba koordinacija med službami ter nepovezanost storitev. Problematična so predvsem nekatera zasebna podjetja in podjetja s koncesijo, ki ne želijo sodelovati z ostalimi izvajalci oskrbe starejših. So pa ta zelo pomembna za starostnike na podeželju, saj nudijo pomoč na domu. Rezultati raziskave so pokazali še eno vrzel v sistemu oskrbe starostnikov, in sicer premajhno sodelovanje z društvi upokoencev, ki združujejo največje število starostnikov v Mestni občini Koper.

Primeri in predlogi za oskrbo starostnikov na podeželju

V tujini so se problematike oskrbe starejših ljudi na podeželju začeli zavedati že pred nekaj leti. Država in lokalne skupnosti so začele razvijati alternativne oblike oskrbe starejših, ki spodbujajo ohranjanje starostnika v domačem okolju: oskrbovana stanovanja na podeželju, oskrbniške družine, hišne skupnosti, igrišča za starejše ljudi, krajevna medgeneracijska središča, občinska prevozna služba in podobno.

Ohranjanje posameznika v domačem okolju mora postati najpomembnejši namen programov skrbi za starejše osebe. V prakso bi moral priti koncept skupnostne skrbi, ki zagovarja bivanje in integriranje starostnika v domače okolje z lokalnim prebivalstvom. V primestnem območju, kjer so starostniki izpostavili potrebo po druženju in izobraževanju, bi se lahko v

OSKRBA STAREJŠIH V MO KOPER - PONUDNIKI STORITEV

Avtorica: Keli Jerman

Slika 5: Ponudniki storitev za starejše ljudi v Mestni občini Koper.

neizkoriščenih združnih domovih vzpostavili dnevni centri, ki bi lahko bili javnega ali zasebnega značaja. Čez dan bi potekale različne dejavnosti (pevski zbor, šivanje, družabne igre), imeli bi tudi možnost prehranjevanja (organizirano kosilo in večerja), tako da ne bi bilo potrebno voziti kosila iz mesta, s čimer bi se zmanjšali stroški dostave hrane.

Bolj problematično je podeželsko območje, kjer starostniki ne želijo zapuščati znanega okolja. Veliko starih istrskih hiš v vaseh na koprskem podeželju propada zaradi smrti lastnikov ali odselitve iz kraja. Prazne hiše bi lahko kupila občina ali pa zasebna podjetja (v tujini to opravljajo agencije, ki se ukvarjajo z adaptacijo domov za starejše osebe), jih obnovila in pripravila za bivanje starejših ljudi. Nudena bi jim bila medicinska in socialna pomoč ter varovanje na daljavo. Vsaka hiša bi imela svoj vrt, kjer bi se starejši lahko zaposlili čez dan, s čimer bi se zmanjšali stroški dostave hrane, spodbujalo bi se razvoj lokalnih oskrbnih verig, hkrati pa bi se tudi zmanjšalo obremenjevanje okolja.

Poleg oživljanja vasi na koprskem podeželju, ohranjanja prebivalstva v vaseh in preprečevanja izseljevanja ljudi v mesta bi lahko s takimi projekti tudi nudili zaposlitev domačinom. V projekte nudenja alternativnih oblik bivanja in oskrbe starejših oseb v naseljih na podeželju bi bili vključeni zainteresirani in strokovno usposobljeni domačini (zlasti ženske in mladi iskalci zaposlitve). S tem bi preprečili izseljevanje tudi srednje generacije. Nekatere storitve (prehranjevanje, druženje, oskrba starejših) bi lahko izvajale kmetije v naseljih kot dopolnilne dejavnosti.

Sklep

Povečevanje števila prebivalcev, zviševanje povprečne starosti občanov in povečevanje deleža starega prebivalstva so dejstva, s katerimi se bo morala Mestna občina Koper sistematsko spoprijeti. Najmanj samostojni starostniki, ki prihajajo s podeželskega okolja, imajo v občini na razpolago le institucionalizirano varstvo v mestu in primestju, kar pomeni, da so pri-

Slika 6: Opuščene istrske hiše bi lahko služile kot centri za bivanje starejših na koprskem podeželju (foto: Keli Jerman).

morani zapustiti domače okolje. V občini je na razpolago veliko storitev, ki podpirajo ohranjanje starostnika na domu, vendar ljudje s podeželja, ne glede na pestro ponudbo, teh storitev ne uporabljajo. Izvajalci bi se morali bolj osredotočiti na promocijo storitev na podeželju in oblikovati načrte za boljšo pokritost oskrbe v celotni koprski občini.

Na koprskem podeželju je smiselno ohranjati heterogeno strukturo prebivalstva predvsem zaradi ohranja

njanja vitalnosti vasi in preprečevanja demografskega in fizičnega propada vasi, pa tudi zaradi razvijanja tolerantnosti do socialnih in kulturnih razlik. Naloga Mestne občine Koper je torej sprejemanje ukrepov, ki bi starejšim ljudem omogočali nadaljnje bivanje v okolju, ki so ga vajeni, in v katerega so vključeni, hkrati pa nudenje vse potrebne pomoči, da bi lahko samostojno delovali; s tem bi spodbujali neodvisnost, dostopnost in omogočali starejšim ljudem, da polno sodelujejo v načrtovanju lastne oskrbe.

Viri in literatura

1. Malačič, J. 2003: Demografija: teorija, analiza, metode in modeli. Ljubljana.
2. Mestna občina Koper, 2010. Podatki o občini Koper (osebni vir, marec 2010).
3. Popis prebivalstva 1961.
Medmrežje: http://www.stat.si/publikacije/popisi/1961/1961_2_03.pdf (26. 7. 2011).
4. Popis prebivalstva 1971.
Medmrežje: http://www.stat.si/publikacije/popisi/1971/1971_3_01.pdf (26. 7. 2011).
5. Popis prebivalstva 1981.
Medmrežje: http://www.stat.si/publikacije/pub_popis_1981_Naselja_prebivalstvo.asp (26. 7. 2011).
6. Popis prebivalstva 2002.
Medmrežje: http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati_naselja_prebivalstvo.asp?crka=K (26. 7. 2011).
7. Popis prebivalstva 2011. Statistični urad Republike Slovenije, Ministrstvo za notranje zadeve - Centralni register prebivalstva in Register tujcev.
8. Ramovš, J. 2003: Kakovostna starost: socialna gerontologija in gerontagogika. Ljubljana.

Staranje prebivalstva in izzivi dolgotrajne oskrbe

IZVLEČEK

Slovenija sodi med tiste države, ki posvečajo problematiki dolgotrajne oskrbe premalo pozornosti. V Sloveniji zakonodaja s področja dolgotrajne oskrbe ni ustrezno urejena, saj jo opredeljuje več zakonov, ki ne omogočajo enotne organizacije oskrbe, preglednosti delovanja in njegovega financiranja. V okviru mednarodnega projekta "ADCOMP" se razvijajo mehanizmi za prilagajanje poklicnih kompetenc negovalno-varstvenih storitev na področju dolgotrajne oskrbe.

Ključne besede: dolgotrajna oskrba, staranje prebivalstva, medgeneracijska solidarnost, socialni stik.

ABSTRACT

Aging of Population and Issues of Long-Term Care: New Possibilities for Employment and Education
Slovenia does not pay enough attention to long-term care sector. Slovenia does not have regular law based area for the long-term care since. There are a variety of laws determining many different aspects of long-term care that do not conform to each other. Therefore, unity of organization and financing is impossible. With the international ADCOMP project we try to develop mechanisms for adjusting the professional competencies in care services for people with dependencies in long-term care.

Key words: long-term care, ageing population, intergenerational solidarity, social contact .

Avtorice besedila:

ANA VOVK KORŽE, ddr. geogr.

NINA GLOBOVNIK, mag. geogr.

JERNEJA KRIŽAN, prof. angl. in geogr.

MOJCA KOKOT KRANJC, ml. raziskovalka

Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Mednarodni center za ekoremediacije

E-pošta: ana.vovk@uni-mb.si

Avtorja fotografij:

MIHA PAVŠEK, ANA VOVK KORŽE

COBISS I.04 strokovni članek

Nove priložnosti zaposlovanja in dodatnega izobraževanja

Tako kot večina drugih evropskih držav se tudi Slovenija sooča s problemom hitrega staranja prebivalstva. Povečan delež starejših ljudi prinaša tudi vrsto sprememb na področju socialnega varstva, stanovanjske politike, zaposlovanja, socialne politike in plačnega sistema.

Zaradi specifičnih potreb starejših ljudi na področju socialne varnosti in zdravstva so države pred velikim izzivom: kako na eni strani zagotoviti kakovostno staranje, po drugi strani pa uvesti učinkovite reforme na področju dolgotrajne oskrbe in spodbuditi zaposlovanje na omenjenem področju. Staranje prebivalstva skupaj z razširjenimi kroničnimi boleznimi pri starejših starostnih skupinah namreč močno vpliva na večje povpraševanje po negovalno-varstveni oskrbi. Kljub visokim odstotkom brezposelnosti pa zaposlitvene možnosti oziroma delovna mesta na tem področju niso na voljo. Ključni problem je pomanjkanje sposobnosti in nizko zanimanje brezposelnih oseb za to vrsto delovnih mest. Zato bi bilo potrebno omogočiti lažji prehod delovne sile iz enega v drugi sektor.

Pri dolgotrajni oskrbi gre za dalj časa trajajoče zagotavljanje različnih oblik podpore osebam, ki zaradi

izgube ali odsotnosti telesne, psihične ali intelektualne samostojnosti potrebujejo pomoč pri opravljanju temeljnih in podpornih življenjskih opravil. Namen dolgotrajne oskrbe pa ni le omogočanje preživetja človeka, ki rabi tujo pomoč, ampak zagotavljanje čim višje kakovosti življenja ob njegovih omejenih psihofizičnih sposobnostih in varnosti v domačem okolju ali v posebnem organiziranem institucionalnem varstvu (6).

Dolgotrajna oskrba v Sloveniji

Državne institucije v Sloveniji se zavedajo resnosti problema, ki nastaja zaradi povečanega deleža starejših ljudi, vendar se spremembe na področju dolgotrajne oskrbe odvijajo relativno počasi in pogosto brez posluha za uporabnike dolgotrajne oskrbe. Primanjkuje predvsem povezanosti in sodelovanja med izvajalci dolgotrajne oskrbe na vseh ravneh in med vsemi, ki odločajo o socialni politiki države (3). Različne storitve in prejemi na tem področju se zagotavljajo v okviru sistemov zdravstvenega in soci-

alnega varstva, pokojninskega in invalidskega zavarovanja, sistemske skrbi za najtežje invalide in za vojne invalide ter vojne veterane (2).

V Sloveniji je pričakovano in tudi zakonsko določeno, da pri oskrbi oziroma negovanju starejših sodelujejo najozži svojci (otroci), nemalokrat pa so med najpomembnejšimi izvajalci dolgotrajne oskrbe tudi ostali sorodniki ali znanci. Seveda pa pri medgeneracijski solidarnosti prihaja zaradi preobremenjenosti najozžjih družinskih članov tudi do resnih stresnih situacij. Ključen problem dolgotrajne oskrbe v Sloveniji je, kako zagotoviti ravnovesje med družinami z oskrbovano osebo, potrebami oskrbovancev, socialnimi programi za starejše ljudi in ustanovami, ki nudijo dolgotrajno oskrbo ter tudi med spodbudami na socialno-političnem in finančnem področju.

Nekatere evropske države imajo na omenjenem področju že dolgoletno tradicijo in so pripomogle k vrstam izboljšav. Hvalič Touzeryjeva (5) v članku Primeri inovativnih in dobrih praks pomoči onemoglim starim ljudem in njihovim oskrbovalcem v državah Evropske unije navaja nekatere dobre primere

Slika 1: Starejši potrebujejo pomoč za razvoj osebnih kompetenc (foto: Ana Vovk Korže).

na področju dolgotrajne oskrbe na Nizozemskem, Švedskem, v Franciji in Avstriji. Smiselno bi bilo, da bi tudi Slovenija posnemala katero od omenjenih rešitev na tem področju. V ta namen Evropska unija razpisuje tudi vrsto mednarodnih projektov, s pomočjo katerih pomaga svojim članicam vpeljati oziroma prevzeti ustrezne rešitve na področju dolgotrajne oskrbe.

Iskanje rešitev tudi s pomočjo projekta "ADCOMP": primer občine Poljčane

V okviru projekta "ADCOMP" smo izvedli raziskavo o značilnostih družinske oskrbe na območju Podravske regije in ugotovili, da se predvsem podeželje srečuje z resnimi težavami na področju dolgotrajne oskrbe, saj nima ustrezne infrastrukture in formalnih ustanov, ki bi poskrbele za pomoč starejšim

ljudem. V večini primerov so podeželski prebivalci na stara leta prisiljeni zapustiti svoj kraj in se preseliti v mesto, kjer so praviloma locirane institucije za tovrstno pomoč. To ostarelim ljudem nemalokrat predstavlja zelo stresno situacijo, saj nočejo zapustiti svojega doma, kjer so preživeli večji del svojega življenja. Pogosto bi potrebovali samo pomoč pri hišnih opravilih, vendar je ljudi, ki nudijo tovrstno pomoč na podeželju zelo težko ali celo nemogoče najti. V okviru projekta "ADCOMP" smo si zato zastavili naslednji cilj: obdržati starejše ljudi čim dlje v njihovem bivalnem okolju, to je na podeželju, in tu organizirati podporno mrežo oskrbovalcev in formalnih institucij na področju dolgotrajne oskrbe v lokalnih skupnostih, ki bi nudile tovrstno pomoč. V okviru podporne mreže bodo uporabniki (tako oskrbovanci kot tudi oskrbovalci) dobili uporabne informacije v zvezi z dolgotrajno oskrbo, oskrbovalcem bodo na voljo strokovna usposabljanja in praktične delavnice za pridobitev potrebnih izkušenj, vzpostavljena pa bo tudi baza oskrbovalcev in oskrbovancev za lažje sodelovanje med njimi in za izmenjavo izkušenj.

Slika 2: Pri načrtovanju dolgotrajne oskrbe starejših je nujno sodelovanje različnih institucij: zdravstvenih, izobraževalnih, občinskih (foto: Ana Vovk Korže).

MEHANIZEM ZA PRILAGAJANJE POKLICNIH KOMPETENC NEGOVALNO-VARSTVENIH STORITEV ZA ODVISNE OSEBE

ADCOMP
ES/09/LLP-LdV/TOI/149042

Doseganje skladnosti negovalno – varstvenih storitev z zakonom

Pomaga^{je} nam podpirati pravice vseh tistih državljanov, ki ne morejo sami zahtevati negovalno – varstvenih storitev. Pri tem moramo pripraviti:

- Analizo potreb in možnosti za negovalno – varstvene storitve za odvisne osebe
- Analizo poklicnih profilov v različnih negovalno – varstvenih storitvah
- Primerjalno študijo o delovnih mestih in potrebe po usposabljanju
- Spodbujanje programov usposabljanja za strokovnjake negovalno – varstvenih storitev za odvisne osebe
- Razvoj učnega načrta za profile za negovalno – varstvene profile
- Globalni odziv na potrebe uporabnikov negovalno – varstvenih storitev
- Prispevek k razvoju javnih orodij za krmiljenje, nadzor in vrednotenje ter stopnjo skladnosti z zahtevami in kakovost storitev dolgotrajne oskrbe
- Nadzor kakovosti predpisov predvidenih v zakonu s področja negovalno – varstvenih storitev za odvisne osebe

<http://www.adcompproject.net/>

Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració - Pl. de la Drassana, 4 - 07012 Palma de Mallorca
Tel: +34971177494 - Mail: jquevedo@dgplafor.caib.es
<http://aferssocials.illesbalears.cat>

Slika 3: Tudi Slovenija je vključena v razvoj kompetenc dolgotrajne oskrbe.

ADCOMP	
Namen projekta: razviti mehanizme za privabljanje brezposelnih oseb ali sezonsko zaposlenih oseb v sektor dolgotrajne oskrbe ter jim nuditi potrebno usposabljanje in strokovnost, da bodo lahko opravljali svoje delo.	
Splošni cilji	<ol style="list-style-type: none"> 1. zagotoviti celovit odgovor na potrebe uporabnikov storitev dolgotrajne oskrbe, zagotoviti profesionalnost tako strokovnega osebja kot tudi vseh podpornih sistemov; 2. zagotoviti sodelovanje med trgom delovne sile in povpraševanjem oseb po dolgotrajni oskrbi; 3. prispevati k razvoju posebnega javnega instrumenta za nadzor, spremljanje in vrednotenje stopnje skladnosti z zahtevami projekta in kakovostjo storitev v sektorju za dolgotrajno oskrbo.
Posebni cilji	<ol style="list-style-type: none"> 1. spremljati in analizirati delovna mesta in potrebe po usposabljanju za negovalno-varstvene storitve za odvisne osebe v različnih oblikah dolgotrajne oskrbe; 2. pripraviti mehanizme za spodbujanje sektorja dolgotrajne oskrbe tako med brezposelnimi kot tudi zaposlenimi; 3. promovirati in izvajati načrte usposabljanj za osebe, zaposlene v sektorju dolgotrajne oskrbe; 4. nadzorovati in spodbujati sodelovanje med trgom delovne sile v sektorju dolgotrajne oskrbe in osebami, ki potrebujejo dolgotrajno oskrbo; 5. razviti usposabljanje za poglobljanje vsebin na področju dolgotrajne oskrbe za najpogostejši profil v sektorju dolgotrajne oskrbe.
Ciljne skupine	<ol style="list-style-type: none"> 1. brezposelne osebe; 2. ženske nad 45 let iz sezonskega trga dela; 3. dolgotrajne storitve za osebe z različnimi tipi odvisnosti; 4. stanovanjski centri (azili); 5. družine z odvisno osebo; 6. socialni zavodi; 7. javna uprava.
Pričakovani rezultati	<ol style="list-style-type: none"> 1. vzpostavitev mreže sodelujočih za promocijo sektorja dolgotrajne oskrbe; 2. izdelava primerjalne študije tipov delovnih mest in potreb po usposabljanju v sektorju dolgotrajne oskrbe; 3. izdelava poklicnih profilov; 4. vzpostavitev ADCOMP spletnega portala; 5. izdelava portala za e-učenje z vsebinami za profil negovalca v sektorju dolgotrajne oskrbe; 6. zaključna konferenca v Madridu, september 2011.
Več informacij	http://www.adcompproject.net/

Praktične delavnice v okviru projekta "ADCOMP" smo izvajali v občini Poljčane. Kot formalna institucija v projektu sodeluje tudi Dom dr. Jožeta Potrča Poljčane oziroma njegovo strokovno osebje in njihovi oskrbovanci. Na začetku smo se podrobneje seznanili s problematiko na omenjenem področju in izvedli raziskavo glede povpraševanja po tovrstni oskrbi na območju občine Poljčane. Ugotovili smo, da je povpraševanje po dolgotrajni oskrbi v občini veliko, vendar pa primanjkuje primerno usposobljenega osebja, ki bi bilo pripravljeno nuditi pomoč in oskrbo na domu. Starejši so še vedno prepuščeni predvsem samim sebi oziroma svojim najbližjim, da poskrbijo za njih.

V okviru prve delavnice smo predstavili projekt in načrt delovanja lokalni skupnosti in osebju, ki bodo v projektu sodelovali. Pripravili smo časovni plan poteka projekta in se povezali z lokalnim prebivalstvom in organizacijami. Z drugo delavnico smo vzpostavili podporno mrežo, ki bo uporabnike informirala v zvezi z negovalno-varstvenim povpraševanjem in ponudbo. V okviru tretje delavnice smo vzpostavili uvodna izobraževanja na podlagi GE-HRM metode (Global Employee Human Resource Management), ki jo izvajajo strokovnjaki iz akademije GE - Global Elite (3). Na podlagi omenjene metode lahko posameznik spozna svoje osebnostne lastnosti in kompetence ter se tako lažje

vkluči v strokovna usposabljanja na področju dolgotrajne oskrbe. Ta bodo prilagojena vsakemu posamezniku glede na osebnostne lastnosti, interes in zmoglosti. Bodoči oskrbovalci bodo tako imeli možnost poglobiti tista znanja, za katera imajo interes, mladi bodo na podlagi omenjene metode že zelo zgodaj spoznali, ali so primerni za poklic oskrbovalca in ali jih to resnično zanima, brezposelni pa bodo na podlagi omenjene metode pridobili potrebno motivacijo za prekvalifikacijo in s tem nov poklic ter tako tudi novo možnost za zaposlitev. Oskrbovanci bodo na podlagi omenjene metode raziskali lastne želje in interese ter razvijali tista področja njihovega delovanja, ki jim bodo pomagala pri dvigu samozadovoljstva in tako povečala motivacijo do življenja. Četrta delavnica se je osredotočila na terapijo in aktivnosti v dolgotrajni oskrbi s pomočjo psov. V tujini je terapija s psi dolgoletna praksa, v Sloveniji pa na tem področju še ni primerne zakonodaje. V Domu dr. Jožeta Potrča Poljčane že izvajajo terapije z živalmi in odzivi s strani oskrbovalcev so izjemno pozitivni.

Sklep

V Evropi bo število ljudi, ki bodo stari 65 let in več do leta 2050 naraslo za 77 % (4). Število ljudi, ki bodo potrebovali dolgotrajno oskrbo, se bo močno povečalo. Ključni problem pri tem je pomanjkanje primerno usposobljenega poklicnega osebja in nizkega zanimanja brezposelnih oseb za tovrstna delovna mesta. V okviru projekta "ADCOMP" želimo povečati število usposobljenih oskrbovalcev na področju dolgotrajne oskrbe s formalnim prehodom delovne

Slika 4: Terapija z živalmi je eden od pristopov vzdrževanja telesne kondicije starejših (foto: Ana Vovk Korže).

sile iz enega v drugi sektor ter tako zmanjšati brezposelnost. Predvsem v mediteranskih državah, kjer je več sezonske delovne sile, želijo s projektom omogočiti občasno zaposlenim, predvsem ženskam nad 45 let, da bi se zaposlile kot oskrbovalke na področju dolgotrajne oskrbe in nudile oskrbo ter pomoč na domu. Na področju dolgotrajne oskrbe je potrebno zagotoviti profesionalno strokovno pomoč ter spodbujati sodelovanje med trgov delovne sile in povpraševanjem po dolgotrajni oskrbi. V Sloveniji ta trg še ne deluje, tudi zaradi prenizkega zanimanja tako strokovnih inštitucij kot tudi izobraževalnih sistemov.

Viri in literatura

1. ADCOMP – Mechanisms for adjusting of professional competencies in long term care services. Prijavnica projekta 2009.
2. Ambasadorji nasmeha.
Medmrežje: <http://www.ambasadorji.org/> (5. 5. 2011).
3. Ge-Global Elite.
Medmrežje: <http://www.global-elite.si/> (5. 5. 2011).
4. Glendinning, C., Tjadens, F., Arksey, H., Moree, M., Moran, N., Nies, H. 2009: Care Provision Within Families and its Socio-Economic Impact on Care Providers. Report for the European Commission DG EMPL Negotiated Procedure VT/2007/114.
5. Hvalič Touzery, S. 2007: Primeri inovativnih in dobrih praks pomoči onemoglim starim ljudem in njihovim oskrbovalcem v državah Evropske unije. Kakovostna starost 10, 4.
Medmrežje: <http://v2.inst-antonatrstenjaka.si/sl/like/484-1.pdf> (5. 5. 2011).
6. Pogosta vprašanja in odgovori. Predlog zakona o dolgotrajni oskrbi in zavarovanju za dolgotrajno oskrbo.
Medmrežje: http://www.mz.gov.si/fileadmin/mz.gov.si/pageuploads/aktualno/javna_razprava/zakon_o_dolgotrajni_oskrbi/Microsoft_Word_Pogosta_vprasanja_in_odgovori_o_Zakonu_o_dolgotrajni_oskrb....pdf (5. 5. 2011).
7. Predlog zakona o dolgotrajni oskrbi in zavarovanju za dolgotrajno oskrbo.
Medmrežje: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/17022010_ZDOZDO.pdf (5. 5. 2011).
8. SURS 2010, http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05C2006S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/10_stevilo_preb/10_05C20_prebivalstvo_stat_regije/&lang=2 (5. 5. 2011).

"DEMOCHANGE" - Demografske spremembe v Alpah: prilagoditvene strategije za prostorsko načrtovanje in regionalni razvoj

Alpski prostor se zaradi reliefnih značilnosti razlikuje od urbanih in gosto poseljenih območij, ki ga obkrožajo. Redko poseljen prostor, naravne danosti, draga infrastruktura, pomanjkanje delovnih mest in izseljevanje prebivalstva so značilnosti, ki zahtevajo drugačen pristop k prostorskemu načrtovanju in regionalnemu razvoju. V zadnjem času so še posebej opazne posledice demografskih sprememb (stiranje prebivalstva, manjšanje velikosti gospodinjstev, spreminjanje etične strukture prebivalstva), ki jih je potrebno podrobneje raziskati zlasti na področju stroškov in kakovosti bivanja, značilnosti trga dela, sprememb v povpraševanju po storitvah (zdravstvo, javni prevoz, izobraževanje) ter obnašanju potrošnikov, povezanim z glavnima gospodarskima panogama – turizmom in kmetijstvom. Cilj projekta

DEMOCHANGE je zato boljše razumevanje preteklih, sedanjih in prihodnjih (prostorskih) učinkov demografskih sprememb na alpskem območju.

Na podlagi opravljenih analiz bodo pripravljene pilotne dejavnosti v desetih modelnih območjih, na primer študija turističnih produktov za starejše, oblikovanje programa usposabljanja za nego, ukrepi za izboljšanje prijaznosti do družin s strani delodajalcev, ukrepi za promocijo zaposlovanja v sektorju gostinstva in hotelirstva, vzpostavitev centra dobrodošlice za turiste in drugi. Poleg pilotnih dejavnosti bodo ob zaključku projekta predlagane strateške usmeritve za vključitev demografskih sprememb v prostorsko načrtovanje in prostorski razvoj. Prebivalci se v projekt dejavno vključujejo preko usmerjevalnih

skupin, ustanovljenih v vsakem modelnem območju. Končni rezultati projekta bodo predstavljeni na mednarodnih srečanjih. Takšen intenziven prenos znanja in informacij bo prebivalcem Alp omogočil boljše razumevanje in primernejši odziv na demografske spremembe in njihove izzive.

Projekt DEMOCHANGE se je začel oktobra 2009 in bo trajal do septembra 2012. Sofinanciran je v okviru programa Območje Alp, evropskega transnacionalnega programa teritorialnega sodelovanja. V projekt je vključenih trinajst partnerjev iz Avstrije, Nemčije, Italije, Švice in Slovenije. Slovenska partnerja sta Urbanistični inštitut Republike Slovenije z modelnim območjem Zgornje Gorenjske, vključujoč občine Bled, Bohinj, Gorje in Kranjska Gora, ter Razvojna agencija Zgornje Gorenjske, ki svoje projektne dejavnosti izvaja na območju Škofjeloškega hribovja (občine Železniki, Žiri, Gorenja vas - Poljane in Škofja Loka).

Več o projektu in rezultatih si lahko preberete na spletni strani: <http://www.demochange.org>.

Boštjan Kerbler, Naja Marot

Prvi sestanek usmerjevalne skupine decembra 2010 (foto: Barbara Černič Mali).

Voljč Božidar, 2010: Starosti prijazna Ljubljana

Izsledki raziskave 2008–2009. Ljubljana, Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje, 104 str.

Dostopno tudi na: www.inst-anton-trstenjaka.si/izdelki/78.pdf

"Ko se pripeljem z avtobusom, imam na poti proti domu klopco, se usedem nanjo, se malo odpočijem, potem grem pa počasi proti domu. Dolgo sem čakal, da sem dobil to klopco."

(str. 75)

Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) opredeljuje *starosti prijazno mesto* kot vključujoče in dostopno urbano okolje, ki spodbuja aktivno staranje. Ukrepi v smeri starosti prijaznega mesta so, po mnenju WHO, eden najbolj učinkovitih političnih odgovorov na demografsko staranje. V letu 2008 je prvič v zgodovini večina svetovnega prebivalstva živela v mestih, do leta 2030 pa naj bi približno 3 od 5 ljudi živelo v urbanem okolju. Velika mesta, zlasti prestolnice, premorejo tako gospodarske kot socialne vire za izvedbo nujnih sprememb, s katerimi bi postala bolj starosti prijazna, hkrati pa so lahko pri tem vodilni zgled za manjše skupnosti oziroma podeželje (več podrobnosti na spletni strani WHO *Age-Friendly Environments Programme*).

V letu 2010 je WHO po uspešni izvedbi projekta *Starosti prijazna mesta* (2007) začela z oblikovanjem *Globalne mreže starosti prijaznih mest*. Državam članicam, katerih mesta se želijo pridružiti omenjenemu

projektu, WHO priporoča, naj se najprej povežejo v nacionalne mreže starosti prijaznih mest, te pa nadalje v meddržavne mreže. V *slovensko mrežo starosti prijaznih mest* se lahko vključi katerokoli slovensko mesto, ki je pripravljeno izpolnjevati pogoje sodelovanja, ki jih predpisuje WHO. Trenutno so poleg Ljubljane vanjo vključeni še Maribor, Celje, Velenje in Ruše. Koordinator slovenske mreže je Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje (IAT) v sodelovanju s predstavniki vključenih mest (starostniki, župani) in WHO.

Projekt *Starosti prijazna Ljubljana* IAT izvaja skupaj z Mestno občino Ljubljana po kvalitativni metodologiji WHO (Vancouverški protokol, 2007) z dodatno možnostjo, da lahko starejši meščani vseskozi spremljajo življenje mesta ter svoje predloge in opažanja posredujejo županu oziroma občinskim službam na dnevih odprtih vrat in posvetih. Izboljšave naj bi olajšale življenje vseh meščanov in vseh generacij, zato je *Starosti prijazna Ljubljana* pravzaprav medgeneracijski program. Po podatkih Statističnega urada RS iz leta 2009 v Ljubljani biva 49.132 oseb (14,4 %), starih od 60 do 74 let, ter 25.794 oseb (7,6 %), starih 75 let ali več.

V raziskavi so s svojimi stališči sodelovali udeleženci naslednjih skupin: meščani do 75 let, meščani do 75 let (premožnejši), meščani nad 75 let, meščani nad 75 let (premožnejši), negovalci, izvajalci storitev v neprofitnem sektorju, izvajalci storitev v javnem sektorju in komercialni izvajalci storitev.

Izsledki raziskave *Starosti prijazna Ljubljana* so v knjigi predstavljeni po

metodologiji WHO, ki opredeljuje življenje v mestih z osmimi, med seboj tesno prepletenimi področji: stavbne in izvenstavbne površine (zelene površine, klopi na prostem, pločniki, prehodi za pešce, nakupovalni velecetri, javni toaletni prostori, mestna tržnica), prevoz (mestni avtobus, postajališča, spremembe prometnega režima, prevoz s taksijem, parkirišča), bivališča (individualna, dnevni centri, domovi za starejše, "družine" starejših), družabno življenje, spoštovanje in vključevanje v družbo, družbeno angažiranje in zaposlitev, komuniciranje in informiranje ter storitve skupnosti in zdravstvenih služb.

Knjiga je zagotovo priročen vir tudi za geografe, saj razpolaga s številnimi zamislimi za raziskovanje in izdelavo aplikativnih rešitev problematike dostopnosti urbanega okolja za starejše ter aktivno vključevanje omenjenih tem v osnovnošolsko in srednješolsko geografijo preko teoretičnega dela in seminarjskih nalog.

Tatjana Vokić Vojkovič

Znanstveni simpozij Četrți Melikovi dnevi: Geografski vidiki upravljanja z morjem in zaledjem

V Kopru je 10. in 11. junija 2011 v soorganizaciji Oddelka za geografijo Fakultete za humanistične študije ter Znanstveno-raziskovalnega središča Koper in Zveze geografov Slovenije potekal znanstveni simpozij Četrți Melikovi dnevi. Tematika četrtega simpozija v nizu geografskih srečanj, ki se je odvijal v prostorih Univerze na Primorskem, je bila osredotočena na širše območje Primorske Slovenije, zaradi česar je nosil podnaslov Geografski vidiki upravljanja z morjem in zaledjem.

Otvoritveni del simpozija, kjer so udeležence pozdravili predstavniki organizatorjev znanstvenega sestanka,

Znanstveni sestanek Četrți Melikovi dnevi je tokrat potekal v prostorih Univerze na Primorskem v Kopru (foto: Miha Koderman).

je bil namenjen obeležitvi 85-letnice zaslužnega profesorja in ambasadorja Republike Slovenije v znanosti dr. Vladimira Klemenčiča, ki je visok življenjski jubilej praznoval v juliju. Sledil je sklop štirih predavanj vabljenih predavateljev. Ti so se v svojih predstavitvah dotaknili spreminjanja podnebja v Tržaškem zalivu, osvetlitvi obmejne problematike v slovensko-hrvaškem obmorskem prostoru, prometni povezanosti Dubrovnika s preostalim delom Hrvaške in upravljanju z občutljivim območjem Severnega Jadrana. Dopolnanski del sestanka sta dopol-

nili še dve predstavitvi študij s politično-geografsko in štiri s pretežno turistično-geografsko tematiko.

V nadaljevanju znanstvenega sestanka je na pobudo Sklada Si.voda v senatni sobi Univerze na Primorskem potekala okrogla miza z naslovom Obala, morje in razvoj, ki je soočila mnenja in poglede udeležencev iz akademskega, naravovarstvenega in gospodarskega področja ter lokalnih oblasti. Tematika upravljanja in usmerjanja prihodnjega razvoja je pritegnila pozornost širše javnosti. Udeleženci so si nato ob pogostitvi ogledali priložnostno razstavo, ki jo je pripravil omenjeni sklad, poleg tega pa so lahko prisluhnili predstavitvam posterjev.

Popoldanski in večerni del simpozija je bil namenjen strokovni ekskurziji Prostorska preobrazba Kopra in zaledja, ki je udeležence najprej vodila po ožjem mestnem jedru Kopra in jih nato pripeljala do Naravnega rezervata Škočjanski zatok. Ekskurzijo, ki so jo v prvem delu vodili geografi, zaposleni na Mestni občini Koper, v drugem delu pa biologinja z Društva za opazovanje in preučevanje ptic Slovenije, so dopolnile predstavitve prispevkov, ki so bili povezani z vodnim okoljem Semedelskega zaliva in s kmetijsko problematiko v Slovenski Istri.

Udeleženci simpozija so med ekskurzijo prisluhnili tudi terenskim predstavitvam prispevkov (foto: Miha Koderman).

Prvi dan simpozija se je zaključil v Marezigah s podelitvijo nagrad Zveze geografov Slovenije (foto: Miha Koderman).

Terenske predstavitve so se zaključile v koprskem zaledju, v vasi Marezige, kjer je ob zakuski s pridelki ekološke pridelave sledila podelitev nagrad Zveze geografov Slovenije. Tu se je s podelitvijo plaket Zveze geografov Slovenije

in Melikovih priznanj ter z družabnim večerom zaključil prvi dan simpozija.

Drugi dan znanstvenega sestanka je odprlo vabljeno predavanje sodelavca z Morske biološke postaje Piran

o bioinvaziji in tropikalizaciji v slovenskem delu Jadrana, sledila pa mu je fizičnogeografska sekcija, v kateri so bili štirje prispevki z geomorfološko, hidrogeografsko in pedogeografsko tematiko. Predstavljenih je bilo tudi pet študij z urbanogeografskega, kmetijskega in demografskega področja, simpozij pa je zaključila sekcija s tremi prometnogeografskimi referati.

Na simpoziju se je v dveh dneh zvrstilo 28 predstavitev prispevkov oziroma posterjev, ki so prikazali rezultate raziskav skupno 43 avtorjev. Četrte Melikove dneve je zaznamovala zlasti udeležba mlajših raziskovalcev, ki so svoje študije pogosto zasnovali interdisciplinarno in v njih geografske vsebine razvijali z inovativnimi raziskovalnimi pristopi.

Miha Koderman

Afrika ...

... v naslednji številki Geografskega obzornika.

Foto: Simon Kušar

Nagrade Zveze geografov Slovenije

podeljene na 4. Melikovih dnevih 10. junija 2011

Pohvala: Bojan Erhartič za organizacijo strokovnih večerov in prvomajske ekskurzije pri Ljubljanskem geografskem društvu

Bronasta plaketa: Matija Zorn za petnajst let društvenega in deset let znanstvenoraziskovalnega dela

Srebrna plaketa: Jurij Senegačnik za več kot dvajsetletno delo na področju šolske geografije

Zlata plaketa: Drago Kladnik za plodno delo na področju geografskih publikacij in prispevek k zemljepisnim imenom in geografski terminologiji

Melikovo priznanje za mladega znanstvenika:

David Bole za raziskovalno delo na področju urbane geografije in pridobitev velikega mednarodnega projekta

Matej Ogrin za raziskovanje slovenskih mrazišč, pomen teh izsledkov za geografijo, meteorologijo in sorodne stroke ter odmevnost spoznanj v širši javnosti

Melikovo priznanje: Andrej Kranjc za izjemne zasluge pri utrjevanju slovenskega krasoslovja

Akademik dr. Andrej Kranjc je eden izmed vodilnih svetovnih krasoslovcev. Bil je večletni predstojnik Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU, je direktor in visokošolski učitelj na podiplomski šoli Krasoslovje na Univerzi v Novi Gorici, urednik Acte carsologice, nosilec številnih domačih in mednarodnih raziskovalnih projektov ter tajnik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Njegovo raziskovalno delo, ki obsega večino področij krasoslovja, predvsem pa področja proučevanja kraškega površja, jam, voda in zgodovine krasoslovja, je predstavljeno v številnih domačih in mednarodnih znanstvenih revijah ter knjigah. Za svoje delo je prejel več nagrad, med drugim prestižno francosko nagrado Vitez reda akademskih palm.

